χώρος

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 43 ΈΤΟΣ 2026
ISSUE YEAR
ISSN: 1109 – 5008
e-ISSN: 2944 - 9847

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξη

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ

http://www.aeihoros.gr

e-mail: aeihoros@uth.gr

Επιμέλεια έκδοσης: Νεκταρία Σαρρή

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς-Παναγιώτης Μανέτος

αειχώρος, 43

Περιεχόμενα

Καυκαλάς Γρηγόρης, Πιτσιάβα - Λατινοπούλου Μάγδα 6

Συνεξέλιξη αστικής ανάπτυξης και κινητικότητας: δύστροπα προβλήματα και διδάγματα από τη Θεσσαλονίκη

Ποζουκίδου Γεωργία, Σαλεπάκη Ασημένια 33

Πρόθεση συμμετοχής πολιτών σε έργα αστικής ανάπλασης. Η περίπτωση του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης

Παπαθανασίου Μαρίνα, Ασπρογέρακας Ευάγγελος 59

Οι προοπτικές πολλαπλής χρήσης του θαλάσσιου χώρου μέσα από την ευρωπαϊκή ερευνητική εμπειρία

Ανδρικοπούλου Ελένη, Γιαννακού Αθηνά, Καυκαλάς Γρηγόρης, Πιτσιάβα – Λατινοπούλου Μάγδα 83

Εξελικτικός στρατηγικός σχεδιασμός: ενιαία θεώρηση αστικής ανάπτυξης και κινητικότητας με αναφορά στη Μητροπολιτική Περιοχή Θεσσαλονίκης

Ευτυχιάδου Ουρανία, Ασπρογέρακας Ευάγγελος 103

Διαχρονική διερεύνηση των θεσμικών διαστάσεων της αυθαίρετης δόμησης στην Ελλάδα

Γουργιώτης Ανέστης, Γεμενετζή Γεωργία 127

Επανεξετάζοντας τον χωρικό σχεδιασμό μέσα από την ευρωπαϊκή και ελληνική εμπειρία: από την Διακήρυξη των Δελφών στην «Πυξίδα» του Χωρικού Σχεδιασμού

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Καυκαλάς Γρηγόρης 151

Anastasia Panori (2024). Digitally Disrupted Space: Proximity and New Development Opportunities for Regions and Cities. Routledge, pages 229

Πρόθεση συμμετοχής πολιτών σε έργα αστικής ανάπλασης. Η περίπτωση του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης

Ποζουκίδου Γεωργία

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σαλεπάκη Ασημένια

Ερευνήτρια, Ινστιτούτο Επιχειρηματικών και Εκθεσιακών Ερευνών και Ανάπτυξης

Περίληψη

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός συνιστά θεμελιώδη παράμετρο της σύγχρονης πολεοδομικής πρακτικής, συμβάλλοντας στη δημοκρατική λήψη αποφάσεων και στη βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου. Η ενσωμάτωση της κοινωνικής συμμετοχής στις διαδικασίες σχεδιασμού επιτρέπει την υιοθέτηση πολιτικών που ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη ακρίβεια στις ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τη θεσμική νομιμοποίηση των παρεμβάσεων στον αστικό ιστό. Η παρούσα μελέτη εξετάζει την πρόθεση συμμετοχής των κατοίκων του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης σε 11 έργα αστικής ανάπλασης, μέσω εμπειρικής ανάλυσης δεδομένων που συλλέχθηκαν από 411 ερωτηματολόγια. Ειδικότερα, διερευνάται η επίδραση της ενημέρωσης και της γεωγραφικής εγγύτητας στα υπό εξέταση έργα, ως παράγοντες διαμόρφωσης της συμμετοχικής στάσης των πολιτών. Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι πολίτες με υψηλότερο βαθμό ενημέρωσης παρουσιάζουν αυξημένη πρόθεση εμπλοκής στις διαδικασίες ανάπλασης, ενώ όσοι κατοικούν σε μικρότερη απόσταση από τις περιοχές παρέμβασης εμφανίζουν εντονότερο ενδιαφέρον. Παράλληλα, διαπιστώνεται ότι έργα μητροπολιτικής εμβέλειας, όπως η ανάπλαση της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης και του Παραλιακού Μετώπου, προσελκύουν υψηλότερα επίπεδα συμμετοχής συγκριτικά με παρεμβάσεις μικρότερης εμβέλειας. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν τη σημασία της έγκαιρης και στοχευμένης πληροφόρησης του κοινού, καθώς και της ενίσχυσης της συμμετοχικής κουλτούρας στο πλαίσιο του πολεοδομικού σχεδιασμού. Η ανάπτυξη αποτελεσματικών μηχανισμών δημόσιας διαβούλευσης δύναται να συμβάλει στη δημιουργία λειτουργικών και κοινωνικά αποδεκτών αστικών παρεμβάσεων, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή και τη δημοκρατική διακυβέρνηση του χώρου.

Λέξεις Κλειδιά

Συμμετοχικός σχεδιασμός, Αστικές αναπλάσεις, Πρόθεση συμμετοχής, Θεσσαλονίκη.

Citizens' willingness to participate in urban regeneration projects. The case of the Thessaloniki's Urban Agglomeration

Abstract

Participatory planning constitutes a fundamental parameter of contemporary urban planning practice, promoting democratic decision-making and the sustainable development of urban space. The integration of social participation into planning processes facilitates the adoption of policies that more accurately address the needs of local communities, enhancing transparency and the institutional legitimacy of urban interventions. This study examines the willingness of residents in the Thessaloniki Urban Agglomeration to participate in 11 urban redevelopment projects through an empirical analysis of data collected from 411 questionnaires. Specifically, it investigates the impact of information dissemination and geographical proximity to the proposed projects as factors shaping citizens' participatory attitudes. The findings reveal that citizens with a higher level of awareness exhibit an increased willingness to engage in redevelopment processes, while those residing closer to the intervention areas demonstrate greater interest. Furthermore, large-scale metropolitan projects, such as the redevelopment of the Thessaloniki International Fair and the Coastal Front, attract higher levels of participation compared to interventions of smaller scale and lower visibility. The research findings highlight the significance of timely and targeted public information, as well as the reinforcement of a participatory culture within urban planning processes. The development of effective public consultation mechanisms can contribute to the creation of functional and socially accepted urban interventions, strengthening social cohesion and democratic governance of urban space.

Keywords

Participatory planning, Urban redevelopment, Willingness to participate, Thessaloniki.

1. Εισαγωγή

Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, ο πολεοδομικός σχεδιασμός χαρακτηρίστηκε από μια τεχνοκρατική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία ο πολεοδόμος-σχεδιαστής θεωρούνταν ως ο ορθολογικός και αντικειμενικός ειδικός, υπεύθυνος για τη διαμόρφωση χωρικών σχεδίων υψηλής ποιότητας προς όφελος του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Ωστόσο, αυτή η αντίληψη τέθηκε υπό αμφισβήτηση ήδη από τη δεκαετία του 1960, οδηγώντας σε μια «επικοινωνιακή στροφή» στη θεωρία του σχεδιασμού (Healy, 1997: 28). Στο πλαίσιο αυτής της επιστημολογικής μετατόπισης, οι πολίτες άρχισαν σταδιακά να αναγνωρίζονται ως φορείς ενδογενούς γνώσης και βιωμένης εμπειρίας με ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία σχεδιασμού (Eriksson et al., 2022). Η αναπροσαρμογή αυτή επέφερε σημαντικές θεωρητικές και μεθοδολογικές ανακατατάξεις στον τομέα του πολεοδομικού σχεδιασμού, επαναπροσδιορίζοντας τόσο τις εννοιολογικές βάσεις του πεδίου όσο και τον ρόλο του πολεοδόμου. Ως απόρροια, αναδύθηκαν νέα συμμετοχικά πρότυπα σχεδιασμού και διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τα οποία ενσωματώνουν διεπιστημονικές προσεγγίσεις και προάγουν τη συλλογική διακυβέρνηση του αστικού χώρου (Στρατηγέα, 2015).

Η Arnstein (1969) υπογράμμισε ότι η συμμετοχή των πολιτών λειτουργεί ως μηχανισμός ανακατανομής της εξουσίας, επιτρέποντας σε άτομα που είχαν αποκλειστεί από πολιτικές και οικονομικές διαδικασίες να ενσωματωθούν ενεργά στον σχεδιασμό της μελλοντικής ανάπτυξης, ενισχύοντας τη συμμετοχική διάσταση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων. Αυτή η προσέγγιση οδήγησε στη διαμόρφωση ενός πιο «ανθρωποκεντρικού» σχεδιασμού (Ποζουκίδου, 2000: 131), όπου οι απόψεις των χρηστών του δημόσιου χώρου αποκτούν πλέον ουσιαστική σημασία. Επιπλέον, η ανάπτυξη ενός «νέου μοντέλου διακυβέρνησης» τη δεκαετία του 1990 έφερε στο προσκήνιο τη σημασία της συμμετοχής των πολιτών και των εμπλεκόμενων φορέων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στη διαμόρφωση πολιτικών (Στρατηγέα, 2015).

Έχοντας διανύσει πάνω από πέντε δεκαετίες από τη δημοσίευση της Arnstein (1969), η έννοια της «συμμετοχής» έχει αναδειχθεί ως κεντρικό ζήτημα με κοινωνικές, ιδεολογικές, πολιτικές και μεθοδολογικές προεκτάσεις. Ωστόσο, παρά την ευρεία αναγνώριση της σημασίας της, συνεχίζει να αποτελεί αντικείμενο έντονης κριτικής, ιδίως ως προς την αποτελεσματικότητά της και τον πραγματικό της αντίκτυπο στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Η αποτίμηση της συμμετοχής των πολιτών σε συμμετοχικές διαδικασίες καθίσταται ιδιαίτερα σύνθετη, καθώς περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που διαμορφώνονται από διαφορετικούς στόχους, ανάλογα με το εκάστοτε πλαίσιο εφαρμογής. Όπως επισημαίνουν οι Hayward et al. (2004), η πρόκληση αυτή εντείνεται από την ύπαρξη ενός διττού χάσματος: αφενός, μεταξύ των θεωρητικών προσεγγίσεων και της φιλοσοφίας της συμμετοχής, και αφετέρου, μεταξύ της εμπειρίας των συμμετεχόντων και της αντίληψης των φορέων που σχεδιάζουν και υλοποιούν τις συμμετοχικές διαδικασίες. Παρά τις προαναφερθείσες δυσκολίες, οι διοικητικές αρχές αρχίζουν να αναγνωρίζουν τα πιθανά οφέλη της ενσωμάτωσης των πολιτών στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικών. Αν και η αποτίμηση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων της συμμετοχής παραμένει απαιτητική—δεδομένου ότι κάθε διαδικασία συγκρότησης πολιτικής διαθέτει τη δική της εγγενή δυναμική, ανεξαρτήτως του βαθμού συμμετοχής—υφίσταται μια ευρεία παραδοχή ότι η ενεργός συμμετοχή των πολιτών μπορεί να συμβάλει στη λήψη πιο τεκμηριωμένων και κοινωνικά ευαίσθητων αποφάσεων, ενισχύοντας παράλληλα τη δημόσια αποδοχή και νομιμοποίηση των κυβερνητικών πολιτικών και σχεδίων (De Jong et al., 2019).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ένα κρίσιμο ζήτημα που προκύπτει και έχει διερευνηθεί ελάχιστα είναι η πρόθεση των πολιτών να συμμετάσχουν σε διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού. Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στους κατοίκους του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ) και σε 11 μεγάλα έργα ανάπλασης που αφορούν χωρικές παρεμβάσεις με στόχο την αλλαγή του αστικού τοπίου της Θεσσαλονίκης. Επιπλέον, η έρευνα δεν περιορίζεται αποκλειστικά στη διερεύνηση της πρόθεσης συμμετοχής των κατοίκων, αλλά εξετάζει επίσης το επίπεδο ενημέρωσης των πολιτών σχετικά με τα εν λόγω έργα, καθώς και τον βαθμό ικανοποίησής τους από τις σχεδιαζόμενες ή υλοποιούμενες παρεμβάσεις.

2. Συμμετοχικός Σχεδιασμός και πρόθεση συμμετοχής των πολιτών.

2.1 Συμμετοχικός Σχεδιασμός: έννοιες και θεωρητικές προσεγγίσεις

Η έννοια της «συμμετοχής» αναφέρεται στη συνεργατική δράση μεταξύ διαφόρων δρώντων με σκοπό την επίτευξη κοινών στόχων και ωφελειών. Ο όρος «participate» προέρχεται από τη λατινική λέξη «particeps», η οποία αποτελεί συνδυασμό των όρων «part» (μέρος) και «capere» (λαμβάνω) (Krek, 2005). Αντίστοιχα, στην ελληνική γλώσσα, ο όρος «συμμετέχω» προκύπτει από το πρόθεμα «συν» (μαζί) και το ρήμα «μετέχω», δηλώνοντας τη συλλογική εμπλοκή σε μια διαδικασία ή δραστηριότητα.

Η «δημόσια συμμετοχή» ορίζεται ως η διαδικασία ενσωμάτωσης των ανησυχιών, αναγκών και προσδοκιών των πολιτών στη διαμόρφωση κυβερνητικών και επιχειρηματικών αποφάσεων (Creighton, 2005: 7). Η συμμετοχή λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικής ενδυνάμωσης, ενισχύοντας την απομάκρυνση από ατομικιστικές προσεγγίσεις και προωθώντας την αναγνώριση και διεκδίκηση των δικαιωμάτων των πολιτών (Khoshdel & Bakhshan, 2015). Επιπλέον, συνιστά μια διαδικασία που προϋποθέτει την ενεργή εμπλοκή ομάδων ενδιαφερομένων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που τις αφορούν, συμβάλλοντας στη θεσμική ενσωμάτωση της συλλογικής βούλησης και στη βελτίωση της διακυβέρνησης (Konsti-Laakso & Rantala, 2018; Hasan et al., 2018).

Η συμμετοχή της τοπικής κοινότητας συνιστά θεμελιώδη παράμετρο στον σύγχρονο χωρικό σχεδιασμό, με τις πρόσφατες τάσεις να καταδεικνύουν μια μετάβαση από αυστηρά τεχνοκρατικά και γραφειοκρατικά μοντέλα προς περισσότερο συμμετοχικές και ευέλικτες προσεγγίσεις (Krek, 2005). Από τη δεκαετία του 1960, ο σχεδιασμός έχει εξελιχθεί σε μια πιο δυναμική και ανθρωποκεντρική διαδικασία (Hassan et al., 2011), ενσωματώνοντας τις ανάγκες και τις προσδοκίες των πολιτών. Οι Van Driesche και Lane (2002) επισημαίνουν την ανάδυση μιας νέας πολιτικής κουλτούρας που ενισχύει τη συμμετοχή, ενώ, σύμφωνα με την Ποζουκίδου (2000: 130), ο σχεδιασμός δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως μια τεχνοκρατική πρακτική, αλλά ως μια πολύπλοκη «πολιτική διαδικασία», στην οποία η διαβούλευση και η συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο.

Η συμμετοχή αναφέρεται στην πλήρη ενσωμάτωση των πολιτών και των συλλογικών φορέων στις διαδικασίες σχεδιασμού και λήψης πολιτικών αποφάσεων, επηρεάζοντας, κατ' επέκταση, την κατανομή της εξουσίας μεταξύ των εμπλεκόμενων δρώντων (Lindenau & Böhler-Baedeker, 2014). Αποτελεί έκφραση της θεμελιώδους αρχής των δημοκρατικών κοινωνιών, σύμφωνα με την οποία η πρόσβαση στην πληροφόρηση, η διαβούλευση και η ελεύθερη έκφραση απόψεων συνιστούν αναφαίρετο δικαίωμα του πολίτη (Χριστοφιλόπουλος, 1987). Άλλωστε, ο συμμετοχικός σχεδιασμός επιδιώκει τη θεσμική ενσωμάτωση των αντιλήψεων και προσδοκιών του κοινού τόσο στη διαδικασία σχεδιασμού όσο και στη διαμόρφωση του αστικού/δομημένου περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό, ο όρος «κοινό» αναφέρεται στα άτομα που επιλέγονται βάσει γεωγραφικής εγγύτητας και ενδιαφέροντος, στους άμεσους χρήστες του χώρου, καθώς και σε ενδιαφερόμενους οργανισμούς, εμπειρογνώμονες και επαγγελματίες του κλάδου (Cilliers & Timmermans, 2014: 417).

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός ορίζεται ως μια δυναμική διαδικασία συνεργασίας, στην οποία οι δρώντες -πολιτικοί, σχεδιαστές, πολίτες και ειδικοί- εμπλέκονται ενεργά στη διαμόρφωση και λήψη αποφάσεων (Eriksson et al., 2022). Σύμφωνα με τους Smedby και Neij (2013: 149), ο ρόλος του σχεδιαστή έχει εξελιχθεί από αυτόν του αποκλειστικού διαμορφωτή πολιτικών σε εκείνον του «διευκολυντή», ενώ, όπως επισημαίνει η Ποζουκίδου (2000: 130; 2025:4), ο σχεδιαστής λειτουργεί πλέον ως «διαμεσολαβητής» μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός επιδιώκει τη βελτίωση των παραδοσιακών -τεχνοκρατικών- μοντέλων σχεδιασμού, τα οποία συχνά παραβλέπουν τα ενδιαφερόμενα μέρη, προωθώντας αντ' αυτού μια προσέγγιση που βασίζεται στη συνεχή διαβούλευση και συνεργασία (Ποζουκίδου, 2025). Σε αυτό το πλαίσιο, η συμμετοχική διαδικασία δεν περιορίζεται μόνο στο στάδιο του αρχικού σχεδιασμού, αλλά επεκτείνεται καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας και υλοποίησης των παρεμβάσεων (Xuan, 2021).

Η συμμετοχή συνιστά ένα καίριο εργαλείο για την κινητοποίηση, την οργάνωση και την προώθηση δημόσιων αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, καθώς και για την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων. Παράλληλα, λειτουργεί ως μηχανισμός διαμεσολάβησης, επιτρέποντας στις τοπικές ομάδες και κοινότητες να αποκτήσουν πρόσβαση στα κέντρα λήψης αποφάσεων σε ανώτερα επίπεδα διακυβέρνησης (Τασοπούλου, 2012). Η απουσία συμμετοχής ενδέχεται να οδηγήσει σε αναπτυξιακές στρατηγικές που στερούνται κοινωνικής αποδοχής και, ως εκ τούτου, καθίστανται αναποτελεσματικές (Khoshdel & Bakhshan, 2015).

Η ενεργός και ουσιαστική εμπλοκή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που επηρεάζουν την καθημερινότητά τους αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την ενίσχυση της κοινωνικής τους αυτονομίας και της ικανότητάς τους να διαμορφώνουν τις συνθήκες που καθορίζουν τη ζωή τους. Επιπλέον, η δημιουργία ζωντανών και βιώσιμων πόλεων προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στη διεκδίκηση της αίσθησης του «ανήκειν», καθώς και στην ανάπτυξη ενός δομημένου διαλόγου σχετικά με την ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος και την πολιτισμική ταυτότητα των πόλεων (Cilliers & Timmermans, 2014; Ποζουκίδου, 2025).

Η επιτυχής συμμετοχή προϋποθέτει την ουσιαστική και αποτελεσματική ενσωμάτωση των δικαιούχων και των εμπλεκόμενων φορέων στις διαδικασίες σχεδιασμού. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, απαιτείται η ύπαρξη ενός ευνοϊκού πολιτικού πλαισίου, ενός κατάλληλα διαμορφωμένου μεθοδολογικού προγράμματος, καθώς και ενός υποστηρικτικού κοινωνικού περιβάλλοντος (Huber & Arnberger, 2021). Όπως επισημαίνει ο Legacy (2017: 425), «η συμμετοχή στον σχεδιασμό είναι πολιτική πράξη». Η έκφραση διαφωνίας απέναντι σε προτάσεις σχεδιασμού που ενδέχεται να οδηγήσουν σε περιβαλλοντικές, κοινωνικές ή διανεμητικές ανισότητες αντανακλά τη θεμελιωδώς πολιτική διάσταση της συμμετοχής των πολιτών. Μάλιστα, στο πλαίσιο της θεωρίας και πρακτικής του σχεδιασμού, όπως αυτή εφαρμόζεται σε κρατικές και μη κρατικές δομές, η συμμετοχή δεν είναι μια ουδέτερη διαδικασία, αλλά διαμορφώνεται από πολιτικά κίνητρα και διεκδικήσεις (Τασοπούλου, 2015).

2.2 Παράγοντες που διαμορφώνουν την πρόθεση συμμετοχής των πολιτών

Η βιβλιογραφία αναδεικνύει πολλούς παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, μεταξύ των οποίων η συμμετοχική κουλτούρα (Bockmeyer, 2000; Στρατηγέα, 2015), η εμπιστοσύνη ή η δυσπιστία προς τους θεσμούς (Bockmeyer, 2000; Åström, 2020), καθώς και τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των ατόμων.

Το φύλο θεωρείται συχνά κρίσιμος παράγοντας, ιδίως σε κοινωνίες με παραδοσιακές δομές, όπου οι άνδρες κατέχουν κυρίαρχο ρόλο στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Παράλληλα, η εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό κοινωνικοοικονομικό προσδιοριστικό της συμμετοχής, καθώς υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης συνδέονται με αυξημένη πολιτική και κοινωνική εμπλοκή (De Jong et al., 2019; Huber & Arnberger, 2021). Όσον αφορά την ηλικία, τα ερευνητικά ευρήματα παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις. Σύμφωνα με τους Huang et al. (2021), η ηλικία ενδέχεται να συνδέεται με ενδοπροσωπικούς περιορισμούς, όπως η διαθεσιμότητα οικονομικών πόρων, ο ελεύθερος χρόνος ή η φυσική κατάσταση, επηρεάζοντας έτσι τη δυνατότητα συμμετοχής. Αντίστοιχα, τα δεδομένα σχετικά με την επίδραση του εισοδήματος είναι αντικρουόμενα, καθώς ορισμένες μελέτες δείχνουν ότι η συμμετοχή είναι υψηλότερη στα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα, ενώ άλλες καταγράφουν αυξημένη συμμετοχή στα μεσαία εισοδήματα (Larson & Lach, 2008). Αντίθετα, οι Martinez και McMullin (2004) υποστηρίζουν ότι τα άτομα χαμηλότερου εισοδήματος επιδεικνύουν μεγαλύτερη συμμετοχική δραστηριότητα. Τα παραπάνω ευρήματα υποδεικνύουν ότι η γενίκευση των συμπερασμάτων είναι δύσκολη, δεδομένου ότι οι διαφορές στα εθνικά και χρονικά πλαίσια επηρεάζουν τα αποτελέσματα των ερευνών, όπως εύστοχα επισημαίνουν οι De Jong et al. (2019).

Η διεθνής βιβλιογραφία έχει εστιάσει εκτενώς στη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη συμμετοχή των πολιτών σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων και χωρικού σχεδιασμού, δίνοντας έμφαση κυρίως σε κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά, θεσμικές παραμέτρους και στοιχεία συμμετοχικής κουλτούρας (Bockmeyer, 2000; De Jong et al., 2019; Huber & Arnberger, 2021). Παράλληλα, αρκετές μελέτες

καταδεικνύουν τη σημασία της πληροφόρησης ως καθοριστικού παράγοντα για την ενεργοποίηση των πολιτών, επισημαίνοντας ότι η επαρκής και έγκαιρη ενημέρωση ενισχύει την κατανόηση των σχεδιαζόμενων παρεμβάσεων και αυξάνει την προθυμία συμμετοχής (Creighton, 2005; Conner & Johnson, 2017). Επιπλέον, η γεωγραφική εγγύτητα έχει αναγνωριστεί ως παράγοντας που επηρεάζει τη στάση των πολιτών απέναντι σε έργα χωρικού σχεδιασμού, καθώς οι κάτοικοι που διαμένουν πλησιέστερα σε περιοχές παρέμβασης τείνουν να εκδηλώνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον και εμπλοκή, λόγω της άμεσης επίδρασης των έργων στην καθημερινότητά τους (Lindenau & Böhler-Baedeker, 2014; Huang et al., 2021). Ωστόσο, παρά τη μεμονωμένη αναγνώριση της σημασίας των παραπάνω παραγόντων, η συνδυαστική διερεύνηση της σχέσης μεταξύ πληροφόρησης, γεωγραφικής εγγύτητας και πρόθεσης συμμετοχής των πολιτών σε πολλαπλά και ετερογενή έργα αστικής ανάπλασης παραμένει περιορισμένη, ιδίως στην ελληνική πραγματικότητα. Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να καλύψει το εν λόγω ερευνητικό κενό, εξετάζοντας εμπειρικά πώς οι παράγοντες αυτοί διαμορφώνουν την πρόθεση συμμετοχής των κατοίκων του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης.

Σημαντικό μέρος της σχετικής βιβλιογραφίας έχει επικεντρωθεί στη διερεύνηση κοινωνικοδημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών ως παραγόντων που επηρεάζουν τη συμμετοχή των πολιτών σε διαδικασίες σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται το φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα και η διάρκεια παραμονής σε μια περιοχή (Martinez & McMullin, 2004; Larson & Lach, 2008; De Jong et al., 2019; Huber & Arnberger, 2021). Ωστόσο, τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών δεν συγκλίνουν σε σταθερά συμπεράσματα, καθώς οι επιδράσεις των επιμέρους παραγόντων διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με το κοινωνικό, θεσμικό και χωρικό πλαίσιο στο οποίο διεξάγεται κάθε μελέτη (De Jong et al., 2019).

Επιπλέον, ορισμένες μεταβλητές, όπως η ηλικία, δεν λειτουργούν κατ' ανάγκη ως άμεσοι προσδιοριστές της συμμετοχικής συμπεριφοράς, αλλά συχνά υποκαθιστούν άλλες παραμέτρους, όπως η διαθεσιμότητα χρόνου, οι οικονομικοί πόροι ή οι ατομικές δυνατότητες συμμετοχής (Huang et al., 2021). Η έλλειψη ενός ενιαίου θεωρητικού πλαισίου στις μελέτες που βασίζονται κυρίως σε δημογραφικά χαρακτηριστικά έχει επισημανθεί ως βασικός περιορισμός στην σχετική βιβλιογραφία (De Jong et al., 2019).

Υπό το πρίσμα αυτό, η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται σε δύο παράγοντες που συνδέονται άμεσα με τα χαρακτηριστικά των ίδιων των έργων αστικής ανάπλασης και τη διαδικασία διαβούλευσης που τα συνοδεύει: το επίπεδο ενημέρωσης των πολιτών και τη χωρική τους σχέση με τις περιοχές παρέμβασης. Η επιλογή αυτή επιτρέπει την εστιασμένη διερεύνηση παραγόντων που σχετίζονται λειτουργικά και χωρικά με τα εξεταζόμενα έργα, χωρίς την επέκταση του ερευνητικού υποδείγματος σε ένα ευρύ και ετερογενές σύνολο μεταβλητών.

3. Μεθοδολογία Έρευνας

3.1 Περιοχή Μελέτης και Εμβληματικά Έργα Ανάπλασης

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ). Η Θεσσαλονίκη αποτελεί το διοικητικό κέντρο της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και την δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας, τόσο σε έκταση όσο και σε πληθυσμό. Η μητροπολιτική περιοχή της Θεσσαλονίκης εκτείνεται σε 100 km^2, ενώ ο πληθυσμός της φτάνει περίπου τους 1.000.000 κατοίκους, που αντιστοιχεί στο 7,6% του πληθυσμού της χώρας (Ελληνική Στατιστική Αρχή, Απογραφή 2021). Η μητροπολιτική περιοχή αποτελείται (μετά την υλοποίηση του σχεδίου «Καλλικράτης») από 7 Δήμους και θεωρείται ως το σημαντικότερο οικονομικό, βιομηχανικό, διοικητικό και πολιτιστικό κέντρο της Βόρειας Ελλάδας (Perra et al., 2017). Ο μεγαλύτερος σε πληθυσμό Δήμος του ΠΣΘ είναι ο Δήμος Θεσσαλονίκης με 317.778 κατοίκους, ενώ ακολουθούν με διαφορά ο Δήμος Κορδελιού-Ευόσμου με 105.426, ο Δήμος Παύλου Μελά με 99.969, ο Δήμος Καλαμαριάς με 92.238, ο Δήμος Νεάπολης-Συκεών με 80.851, ο Δήμος Πυλαίας-Χορτιάτη με 72.223 και ο Δήμος Αμπελοκήπων-Μενεμένης με 49.674 (Ελληνική Στατιστική Αρχή, Απογραφή 2021).

Στην παρούσα έρευνα, η οποία διεξήχθη το 2022, επιλέχθηκαν 11 έργα αστικής ανάπλασης που αφορούν τη μητροπολιτική περιοχή της Θεσσαλονίκης. Τα έργα επιλέχθηκαν βάσει κύριων και

συμπληρωματικών κριτηρίων, με στόχο τη συγκρότηση ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος παρεμβάσεων που επηρεάζουν τη συνολική οργάνωση και λειτουργία του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ).

Ως κύρια κριτήρια επιλογής ορίστηκαν η υπερτοπική ή μητροπολιτική σημασία των έργων, η χωρική τους έκταση και οι αναμενόμενες επιπτώσεις τους στο αστικό περιβάλλον, στην καθημερινότητα των κατοίκων και στη συνολική αναπτυξιακή δυναμική του ΠΣΘ. Τα επιλεγμένα έργα αναμένεται να επιφέρουν ουσιαστικές μεταβολές στον χαρακτήρα της πόλης, είτε μέσω εκτεταμένων χωρικών παρεμβάσεων είτε μέσω αλλαγών στις χρήσεις γης, στη λειτουργία του δημόσιου χώρου ή στη συμβολική σημασία συγκεκριμένων περιοχών.

Παράλληλα, λήφθηκαν υπόψη συμπληρωματικά κριτήρια, όπως η ένταση της δημόσιας συζήτησης και της κοινωνικής κινητοποίησης γύρω από τα έργα, καθώς και το θεσμικό πλαίσιο σχεδιασμού. Στο πλαίσιο αυτό, συνεκτιμήθηκε η ύπαρξη εγκεκριμένου ή υπό εκπόνηση Ειδικού Χωρικού Σχεδίου (ΕΧΣ) ή Ειδικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΕΠΣ), δεδομένου ότι τα εργαλεία αυτά συνιστούν κατεξοχήν πεδία εφαρμογής διαδικασιών πολεοδομικού και συμμετοχικού σχεδιασμού. Ωστόσο, η ύπαρξη ΕΧΣ ή ΕΠΣ δεν αποτέλεσε αποκλειστικό κριτήριο επιλογής.

Στο πλαίσιο αυτό, εντάχθηκαν στην έρευνα και περιπτώσεις όπως το πρώην Στρατόπεδο Καρατάσιου και το Γήπεδο Χαριλάου, παρότι δεν υφίσταται θεσμοθετημένο ειδικό σχέδιο. Η επιλογή τους αιτιολογείται από την έντονη κοινωνική διεκδίκηση, τη μακροχρόνια δημόσια συζήτηση και τη σημαντική τοπική και υπερτοπική σημασία των παρεμβάσεων αυτών, στοιχεία που τα καθιστούν ιδιαίτερα κατάλληλα για τη μελέτη της πρόθεσης συμμετοχής των πολιτών.

Αντίστοιχα, το Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec, παρότι χωροθετείται εκτός των διοικητικών ορίων του ΠΣΘ, συμπεριλήφθηκε στην έρευνα λόγω της στρατηγικής του σημασίας για τη μητροπολιτική περιοχή της Θεσσαλονίκης και της εκπόνησης Ειδικού Πολεοδομικού Σχεδίου, γεγονός που το καθιστά κρίσιμη περίπτωση για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ γεωγραφικής εγγύτητας, πληροφόρησης και πρόθεσης συμμετοχής.

Τα επιλεγμένα έργα ομαδοποιήθηκαν σε τρεις κατηγορίες βάσει της κλίμακας, του χωρικού τους χαρακτήρα και των βασικών λειτουργικών τους γνωρισμάτων: (α) έργα μητροπολιτικής ή υπερτοπικής σημασίας, (β) έργα μεγάλης κλίμακας σε πρώην στρατόπεδα και (γ) έργα αστικής αναβάθμισης με ειδικό ή τοπικό χαρακτήρα. Η κατηγοριοποίηση αυτή αποσκοπεί στη συστηματική και συγκρίσιμη παρουσίαση των παρεμβάσεων και στη διευκόλυνση της ερμηνείας των αποτελεσμάτων της έρευνας, καθώς επιτρέπει τη συσχέτιση της πρόθεσης συμμετοχής των πολιτών με τη φύση, το μέγεθος και την ευρύτερη χωρική εμβέλεια κάθε έργου. Παρότι η προσέγγιση παραμένει ποσοτική, η εν λόγω ομαδοποίηση λειτουργεί ως συμπληρωματικό αναλυτικό πλαίσιο που συμβάλλει στην κατανόηση των διαφοροποιήσεων που καταγράφονται μεταξύ των εξεταζόμενων περιπτώσεων.

Πίνακας 1. Τα 11 έργα ανάπλασης της έρευνας την 12.04.2022. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Α/Α	**Έργο**	**Εμπλεκόμενοι Δήμοι**	**Ειδικό Χωρικό ή Πολεοδομικό Σχέδιο**	**Περιγραφή**
Έργα μητροπολιτικής ή υπερτοπικής σημασίας				
1	Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκης	ΕΧΣ για το Εκθεσιακό Κέντρο Θεσσαλονίκης (2019)	Μητροπολιτικής σημασίας έργο στο κέντρο της Θεσσαλονίκης που προβλέπει αναδιαμόρφωση του εκθεσιακού κέντρου σε σύγχρονο εκθεσιακό–συνεδριακό πάρκο με χώρο πρασίνου και υποστηρικτικές χρήσεις

2	Παραλιακό Μέτωπο	Δέλτα, Αμπελοκήπων - Μενεμένης, Θεσσαλονίκης, Καλαμαριάς, Πυλαίας - Χορτιάτη, Θέρμης, Θερμαϊκού	ΕΧΣ Παραλιακού Μετώπου Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (2021)	Εκτεταμένη χωρική παρέμβαση μήκους περίπου 40 χλμ, η οποία περιλαμβάνει ζώνες κατοικίας, παραγωγικών δραστηριοτήτων, αναψυχής και διαδρομές πεζών/ποδηλάτων κατά μήκος της ακτογραμμής.
3	Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec	Θερμαϊκού	ΕΠΣ για την Ίδρυση Τεχνολογικού Πάρκου 4ης Γενιάς στο Ακίνητο 1160 του Αγροκτήματος Δ.Κ. Περαίας Δήμου Θερμαϊκού (2021)	Δημιουργία τεχνολογικού πάρκου 4ης γενιάς με ζώνες έρευνας, καινοτομίας, επιχειρηματικότητας και υποστηρικτικές χρήσεις τουρισμού και πρασίνου.
Έργα μεγάλης κλίμακας σε πρώην στρατόπεδα				
4	π. Στρατόπεδο Παύλου Μελά	Παύλου Μελά	ΕΠΣ στην περιοχή του πρώην Στρατοπέδου «Παύλος Μελάς» της Δημοτικής Ενότητας Σταυρούπολης του Δήμου Παύλου Μελά (Ν. Θεσσαλονίκης) (2021)	Μετατροπή του πρώην στρατοπέδου σε Μητροπολιτικό Πάρκο με επανάχρηση διατηρητέων κτιρίων, ενίσχυση πρασίνου και υποδομές πολιτισμού, αναψυχής και κοινωνικών λειτουργιών.
5	π. Στρατόπεδο Καρατάσιου	Παύλου Μελά	Δεν προβλέπεται η Μελέτη Ειδικού Χωρικού Σχεδίου. Επιλέχθηκε λόγω της έντονης κοινωνικής δραστηριοποίησης και διεκδίκησης του χώρου από την τοπική κοινότητα	Εκτενής χώρος πρασίνου με ισχυρή κοινωνική διεκδίκηση για δημόσια χρήση και πρόσφατες εξελίξεις που περιλαμβάνουν πρόβλεψη κατασκευής ογκολογικού νοσοκομείου ως μέρος του πόλου τριτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης στην περιοχή.
6	π. Στρατόπεδο Μεγάλου Αλεξάνδρου	Αμπελοκήπων-Μενεμένης	ΕΧΣ για την υποδοχή σχεδίων και έργων υπερτοπικής κλίμακας σε τμήμα του πρώην Στρατοπέδου «Μεγάλου Αλεξάνδρου» της Δ.Κ. Αμπελοκήπων του Δήμου Αμπελοκήπων-Μενεμένης (2020)	Προβλέπει δημιουργία μητροπολιτικού κέντρου πρασίνου, πολιτισμού και κοινωνικών δομών, με οργανωμένες ζώνες χρήσεων και αναψυχής.
7	π. Στρατόπεδο Κόδρα	Καλαμαριά	ΕΧΣ περιοχής πρώην στρατοπέδου Κόδρα Δήμου Καλαμαριάς (ανατέθηκε η μελέτη το 2018 – απορρίφθηκε από ΔΣ Δήμου Καλαμαριάς τον Φεβρουάριο 2023)	Πρώην στρατιωτικός χώρος στην Καλαμαριά με προτεινόμενο ΕΧΣ (η διαδικασία έχει ανασταλεί), που περιλαμβάνει ζώνες πρασίνου και πολιτιστικών λειτουργιών.
Έργα αστικής αναβάθμισης με έντονο ειδικό/τοπικό χαρακτήρα				
8	Αλάνα Τούμπας	Θεσσαλονίκης	ΕΧΣ για την Ανέγερση Νέου Γηπέδου Στην Περιοχή Τούμπα Δήμου Θεσσαλονίκης (2022)	Ανέγερση γηπέδου με ανάπλαση της περιοχής γύρω από το γήπεδο Τούμπας με πρόβλεψη μεγάλων αθλητικών εγκαταστάσεων, εκπαιδευτικών και κοινωνικών χρήσεων, καθώς και δημόσιων χώρων πρασίνου.
9	Γήπεδο Χαριλάου	Θεσσαλονίκης	Δεν υφίσταται εγκεκριμένο ΕΧΣ ή ΕΠΣ, σε δημόσια συζήτηση βρίσκονται προτάσεις για μετεγκατάσταση του γηπέδου	Σχέδιο μετεγκατάστασης του υφιστάμενου γηπέδου σε νέα θέση και δημιουργίας ελεύθερου χώρου πρασίνου στο σημερινό οικόπεδο, σε συνδυασμό με αναβάθμιση του περιβάλλοντος χώρου.

10	Μύλοι Αλλατίνη	Θεσσαλονίκης	ΕΠΣ στην περιοχή «Κεραμείων Αλλατίνη» Δήμου Θεσσαλονίκης (2022)	Ανάπλαση πρώην βιομηχανικής εγκατάστασης και γειτονικού πάρκου στη Νέα Ελβετία με μίξη χρήσεων (πράσινο, κατοικία, ειδικές χρήσεις), κτήρια μεγάλου υψομέτρου και επανάχρηση διατηρητέων κτιρίων.
11	Παράκτια Ζώνη Μενεμένης	Αμπελοκήπων-Μενεμένης	ΕΧΣ στο Παράκτιο Μέτωπο της ΔΕ Μενεμένης (2016)	Εργο περιβαλλοντικής αναβάθμισης υποβαθμισμένης παράκτιας περιοχής, με στόχο την αποκατάσταση του τοπίου, την απορρύπανση και την απόδοσή της σε κοινόχρηστη χρήση.

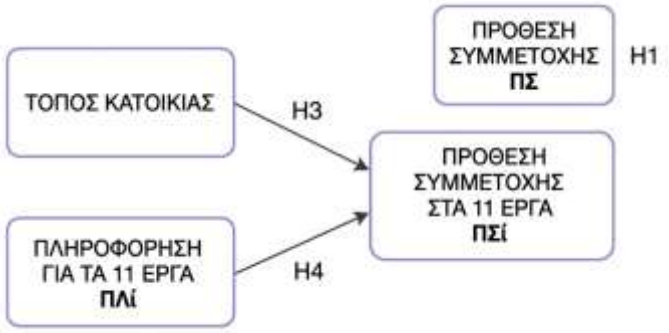
3.2 Ερευνητικές Υποθέσεις

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση της πρόθεσης συμμετοχής των πολιτών του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ), τόσο σε διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού γενικότερα, όσο και σε συγκεκριμένα έργα που βρίσκονται σε εξέλιξη. Οι ερευνητικές υποθέσεις που διατυπώθηκαν, καθώς και οι αντίστοιχες μεταβλητές που εξετάστηκαν, είναι:

- **Ερευνητική Υπόθεση 1 (Η1):** Οι κάτοικοι του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ) εκδηλώνουν ισχυρή πρόθεση συμμετοχής στις διαδικασίες σχεδιασμού του αστικού χώρου. **Μεταβλητή:** Πρόθεση Συμμετοχής (ΠΣ).
- **Ερευνητική Υπόθεση 2 (Η2):** Η πρόθεση συμμετοχής των κατοίκων του ΠΣΘ διαφοροποιείται αναλόγως του εκάστοτε έργου αστικής ανάπλασης. **Μεταβλητή:** Πρόθεση Συμμετοχής στα 11 έργα ανάπλασης (ΠΣi).
- **Ερευνητική Υπόθεση 3 (Η3):** Η εγγύτητα της κατοικίας των πολιτών προς τα υπό εξέταση έργα επηρεάζει την πρόθεση συμμετοχής τους, με τους κατοίκους που διαμένουν πλησιέστερα (σε αυτά) να εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ενδιαφέροντος για συμμετοχή. **Μεταβλητή:** Τόπος Κατοικίας.
- **Ερευνητική Υπόθεση 4 (Η4):** Το επίπεδο πληροφόρησης των πολιτών σχετικά με τα συγκεκριμένα έργα αστικής ανάπλασης επηρεάζει την πρόθεσή τους για συμμετοχή. Όσο πιο ενημερωμένοι είναι οι πολίτες για ένα έργο, τόσο πιθανότερο είναι να επιδιώκουν τη συμμετοχή τους σε αυτό. **Μεταβλητή:** Πληροφόρηση για τα 11 έργα ανάπλασης (ΠΛi).

Το Σχήμα 1 παρουσιάζει το ερευνητικό υπόδειγμα και αποτυπώνει τις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών που εξετάζονται στη μελέτη. Η μεταβλητή Πρόθεση Συμμετοχής (ΠΣ) αποτυπώνει τη συνολική στάση των κατοίκων, η οποία εξετάζεται στο πλαίσιο της Υπόθεσης Η1. Η ΠΣ συνδέεται με την Πρόθεση Συμμετοχής στα 11 έργα (ΠΣi), όπως διατυπώνεται στην Υπόθεση Η2. Παράλληλα, ο Τόπος Κατοικίας και η Πληροφόρηση για τα έργα (ΠΛi) εξετάζονται ως προσδιοριστικοί παράγοντες της ΠΣi, σύμφωνα με τις Υποθέσεις Η3 και Η4 αντίστοιχα.

Σχήμα 1. Ερευνητικές υποθέσεις. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.



3.3 Συμμετέχοντες στην Έρευνα – Δειγματοληψία

Ο σχεδιασμός της δειγματοληψίας αποσκοπούσε στη διασφάλιση της μέγιστης δυνατής αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος. Για τον σκοπό αυτό, επιλέχθηκε η στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία (stratified random sampling), μια μέθοδος πιθανολογικής δειγματοληψίας που εφαρμόζεται ευρέως σε εμπειρικές έρευνες (Parsons, 2017). Στο πλαίσιο αυτής της μεθόδου, ο πληθυσμός-στόχος ταξινομήθηκε σε διακριτές υποομάδες (στρώματα), εντός των οποίων τα άτομα παρουσιάζουν ομοιογένεια ως προς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά κρίσιμης σημασίας για την έρευνα. Στην παρούσα μελέτη, η διαδικασία στρωματοποίησης πραγματοποιήθηκε σε δύο στάδια: αρχικά, με βάση τον πληθυσμό των κατοίκων ανά δήμο και, στη συνέχεια, σύμφωνα με την κατανομή του φύλου εντός κάθε δήμου. Ως αποτέλεσμα, το τελικό δείγμα συγκροτήθηκε από επτά διακριτά στρώματα (που αντιστοιχούν στους επτά δήμους του ΠΣΘ), καθένα εκ των οποίων υποδιαιρέθηκε περαιτέρω σε δύο υποστρώματα βάσει φύλου.

Τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο (όπως ηλικία, φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης, εισόδημα και διάρκεια κατοικίας) χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφική παρουσίαση του δείγματος και για τον έλεγχο της αντιπροσωπευτικότητάς του. Παρότι στη διεθνή βιβλιογραφία αναγνωρίζεται η πιθανή επίδραση των μεταβλητών αυτών στη συμμετοχική συμπεριφορά, τα σχετικά ευρήματα εμφανίζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις και συχνά στερούνται συγκρισιμότητας μεταξύ διαφορετικών μελετών (De Jong et al., 2019; Huber & Arnberger, 2021). Δεδομένου ότι η παρούσα μελέτη δεν αποσκοπεί στη διαμόρφωση ενός συνολικού μοντέλου πρόβλεψης της συμμετοχής, οι δημογραφικές μεταβλητές δεν εντάχθηκαν στις ερευνητικές υποθέσεις ούτε αξιοποιήθηκαν στην κύρια στατιστική ανάλυση.

Αρχικά, η διανομή του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας (Google Forms). Ωστόσο, η συλλογή δεδομένων μέσω αυτής της μεθόδου δεν απέδωσε το επιθυμητό επίπεδο αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος. Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, εφαρμόστηκε συμπληρωματικά η μέθοδος της επιτόπιας συμπλήρωσης ερωτηματολογίων, με στοχευμένη δειγματοληψία στους δήμους όπου απαιτούνταν βελτίωση της αντιπροσωπευτικότητας. Η επιλογή αυτή αποσκοπούσε στην εξισορρόπηση της κατανομής τόσο σε επίπεδο γεωγραφικής εκπροσώπησης των δήμων όσο και ως προς τη διάσταση του φύλου.

Αν και η στρωματοποίηση του δείγματος δεν βασίστηκε σε ηλικιακά κριτήρια, καταβλήθηκε προσπάθεια να συμπεριληφθούν συμμετέχοντες από όλες τις ηλικιακές ομάδες. Επιπλέον, προκειμένου να διασφαλιστεί η τυχαιότητα της δειγματοληψίας, οι επιτόπιες έρευνες διεξήχθησαν σε διαφορετικές ημέρες, ώρες και τοποθεσίες εντός της εκάστοτε περιοχής. Συνολικά, συλλέχθηκαν 411 έγκυρες απαντήσεις, με το δείγμα να αντιστοιχεί σε πληθυσμό 818.159 κατοίκων και να χαρακτηρίζεται από επίπεδο σημαντικότητας 95% και περιθώριο σφάλματος 4,83%.

3.4 Ερευνητικό Εργαλείο – Ανάλυση δεδομένων

Βάσει του θεωρητικού μοντέλου και των ερευνητικών υποθέσεων, διαμορφώθηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο που περιλαμβάνει κλειστού τύπου ερωτήσεις (Παράρτημα Α). Μετά τη συλλογή των δεδομένων, εφαρμόστηκε στατιστική ανάλυση με τη χρήση του λογισμικού SPSS Statistics της IBM. Το αρχικό στάδιο της ανάλυσης περιελάμβανε την εφαρμογή περιγραφικής στατιστικής, η οποία, παρά την ικανότητά της να προσφέρει μια συνολική εικόνα των δεδομένων, δεν επιτρέπει την εξαγωγή αιτιολογικών συμπερασμάτων αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών. Ωστόσο, τα προκαταρκτικά αυτά ευρήματα μπορούν να αποτελέσουν βάση για περαιτέρω ανάλυση και εμβάθυνση στο ερευνητικό πεδίο (Conner & Johnson, 2017).

Στο ερωτηματολόγιο συλλέχθηκαν επίσης βασικά δημογραφικά στοιχεία (ηλικία, φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης, τόπος κατοικίας κ.λπ.), τα οποία χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά για την περιγραφική παρουσίαση του δείγματος και για τη διασφάλιση της ορθής εφαρμογής της διαδικασίας στρωματοποιημένης δειγματοληψίας. Η συλλογή των δεδομένων αυτών δεν αποσκοπούσε στην ανάλυση

της επίδρασής τους στην πρόθεση συμμετοχής, καθώς η παρούσα μελέτη εστιάζει στη σχέση μεταξύ πληροφόρησης, γεωγραφικής εγγύτητας στα υπό εξέταση έργα και πρόθεσης συμμετοχής των πολιτών. Για τον λόγο αυτό, οι δημογραφικές μεταβλητές δεν εντάχθηκαν στις ερευνητικές υποθέσεις ούτε συμπεριλήφθηκαν στην κύρια στατιστική ανάλυση της έρευνας.

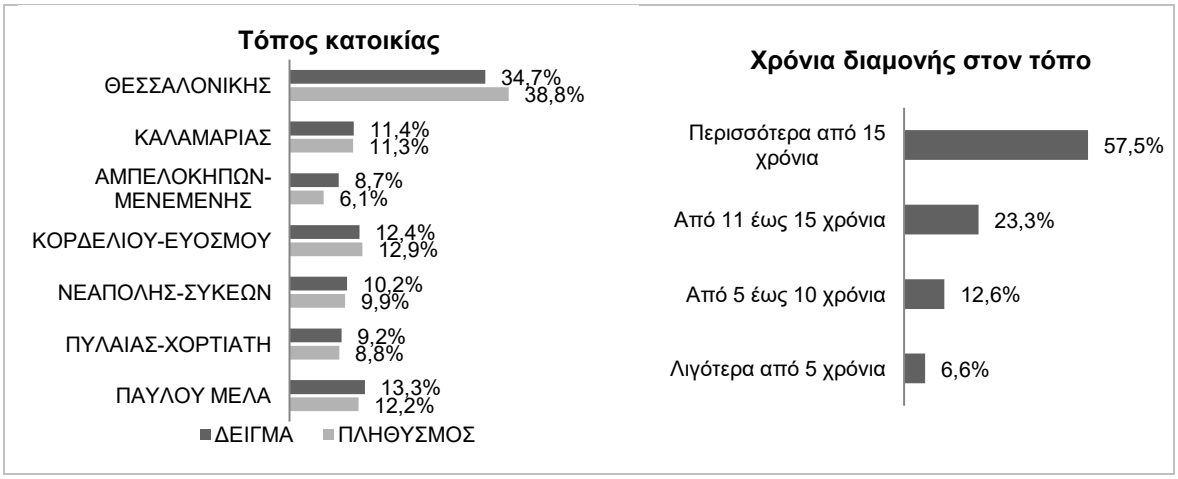
Για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων χρησιμοποιήθηκαν δύο προσεγγίσεις: η διερευνητική χωρική ανάλυση μέσω χαρτογραφικής απεικόνισης και η επαγωγική στατιστική. Ειδικότερα, η χαρτογραφική απεικόνιση αξιοποιήθηκε για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της πρόθεσης συμμετοχής των πολιτών στα υπό εξέταση έργα και της γεωγραφικής τους εγγύτητας με αυτά, στο πλαίσιο του ελέγχου της Ερευνητικής Υπόθεσης 2 και της Ερευνητικής Υπόθεσης 3. Επιπλέον, για την εξέταση της Ερευνητικής Υπόθεσης 4, η οποία αφορά τη συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου πληροφόρησης των πολιτών σχετικά με τα έργα ανάπλασης και της πρόθεσής τους να συμμετάσχουν, διενεργήθηκε ανάλυση συσχέτισης Spearman's Rho. Η συγκεκριμένη μη παραμετρική μέθοδος χρησιμοποιείται για την εκτίμηση της σχέσης μεταξύ δύο μεταβλητών, ακόμη και στην περίπτωση που δεν ακολουθούν κανονική κατανομή.

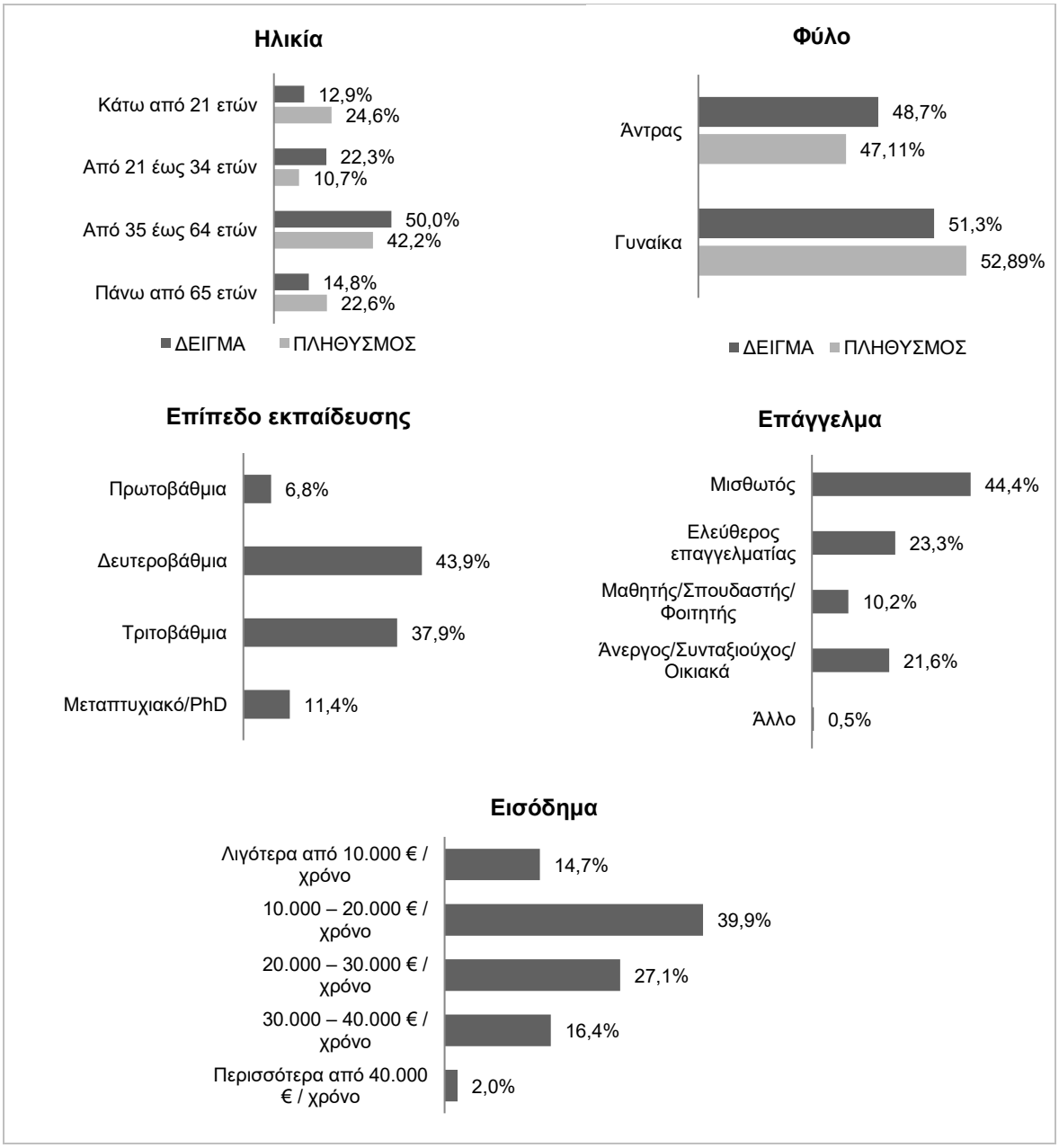
4. Αποτελέσματα Έρευνας

4.1 Περιγραφή δείγματος

Στο Σχήμα 2 παρουσιάζονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, καθώς και τα αντίστοιχα δεδομένα του γενικού πληθυσμού, όπου αυτά είναι διαθέσιμα. Παρατηρείται ότι το δείγμα κατανέμεται αναλογικά στους επτά Δήμους της μελέτης, σε ποσοστά που αντανακλούν τη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού. Επιπλέον, το 57,5% των συμμετεχόντων διαμένει στον τόπο κατοικίας του για διάστημα μεγαλύτερο των 15 ετών, στοιχείο που υποδηλώνει ισχυρούς δεσμούς με την τοπική κοινότητα. Η κατανομή του φύλου εμφανίζεται ισορροπημένη σε σχέση με τα πληθυσμιακά δεδομένα, καθώς η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε με στρωματοποίηση ως προς το φύλο. Όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο, η πλειονότητα των συμμετεχόντων έχει δευτεροβάθμια (43,9%) ή τριτοβάθμια (37,9%) εκπαίδευση. Σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση, το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στην κατηγορία των μισθωτών (44,4%). Η ηλικιακή κατανομή του δείγματος είναι επίσης συγκρίσιμη με εκείνη του γενικού πληθυσμού, παρά το γεγονός ότι η ηλικία δεν αποτέλεσε κριτήριο στρωματοποίησης. Τέλος, ως προς το εισοδηματικό επίπεδο, το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων (39,9%) δηλώνει ετήσιο εισόδημα μεταξύ 10.000 και 20.000 ευρώ.

Σχήμα 2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.





4.2 Πρόθεση Συμμετοχής σε Έργα Ανάπλασης

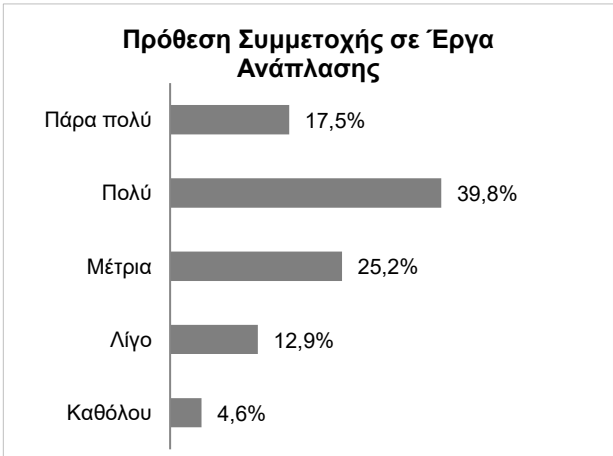
Η πρόθεση των πολιτών να συμμετάσχουν σε έργα αστικής ανάπλασης συνιστά έναν από τους κεντρικούς ερευνητικούς άξονες της παρούσας μελέτης. Στο πλαίσιο αυτό, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δηλώσουν τον βαθμό επιθυμίας τους για εμπλοκή σε έργα ανάπλασης της Θεσσαλονίκης. Κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστεί ότι η παρούσα έρευνα εξετάζει τη δηλωμένη πρόθεση συμμετοχής των πολιτών σε διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού και σε συγκεκριμένα έργα αστικής ανάπλασης, και όχι την πραγματική συμμετοχή τους σε υφιστάμενες διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης. Η διάκριση αυτή είναι κρίσιμη, καθώς η πρόθεση συμμετοχής δεν ταυτίζεται κατ' ανάγκη με την ενεργό εμπλοκή των πολιτών σε θεσμοθετημένες συμμετοχικές διαδικασίες, αλλά αποτυπώνει τη στάση, το ενδιαφέρον και τη δυνητική διάθεση εμπλοκής τους στον σχεδιασμό του αστικού χώρου.

Υπό το πρίσμα αυτό, η καταγραφή υψηλών επιπέδων πρόθεσης συμμετοχής δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται ως ένδειξη αντίστοιχης ενεργού εμπλοκής των πολιτών σε διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης. Η πρόθεση συμμετοχής συνιστά απαραίτητη αλλά όχι επαρκή συνθήκη για τη συμμετοχική

δράση, καθώς η μετάβαση από τη δηλωμένη στάση στην πραγματική συμμετοχή επηρεάζεται από επιπρόσθετους παράγοντες και συνθήκες. Η επισήμανση αυτή είναι κρίσιμη για την ορθή ανάγνωση των αποτελεσμάτων που ακολουθούν, τα οποία αποτυπώνουν τη δυνητική συμμετοχική διάθεση των πολιτών και όχι την πραγματική τους εμπλοκή σε υφιστάμενες θεσμικές διαδικασίες.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης απεικονίζονται στο Σχήμα 3. Διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (57,3%) εκφράζει υψηλή έως πολύ υψηλή πρόθεση συμμετοχής, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό (25,2%) δηλώνει μέτρια πρόθεση. Αντίθετα, το 12,9% των συμμετεχόντων αναφέρει χαμηλή πρόθεση συμμετοχής, ενώ μόλις το 4,6% δηλώνει ότι δεν επιθυμεί καθόλου να εμπλακεί στη διαδικασία των αναπλάσεων.

Σχήμα 3. Πρόθεση Συμμετοχής σε Έργα Ανάπλασης. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.



Στο επόμενο στάδιο της ανάλυσης, κρίθηκε αναγκαία η διερεύνηση της πρόθεσης συμμετοχής των πολιτών όχι μόνο σε γενικό επίπεδο, αλλά και σε σχέση με τα 11 συγκεκριμένα έργα ανάπλασης που εξετάζονται. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης παρουσιάζονται στο Σχήμα 4.

Παρόλο που η γενική πρόθεση συμμετοχής σε έργα ανάπλασης καταγράφηκε ως υψηλή στο προηγούμενο ερώτημα, διαπιστώνεται ότι, όταν εστιάζουμε σε συγκεκριμένα έργα, η πρόθεση συμμετοχής διαφοροποιείται ανάλογα με το έργο. Ειδικότερα, τα έργα που εμφανίζουν τη χαμηλότερη προθυμία συμμετοχής περιλαμβάνουν τα εξής:

- Παράκτια Ζώνη Μενεμένης (48,4% «καθόλου», 19,8% «λίγο»)
- Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec (45,4% «καθόλου», 21,7% «λίγο»)
- Στρατόπεδο Μ. Αλεξάνδρου (44,6% «καθόλου», 17,7% «λίγο»)
- Στρατόπεδο Κόδρα (40,8% «καθόλου», 19,9% «λίγο»)
- Μύλοι Αλλατίνη (40,8% «καθόλου», 19,7% «λίγο»)

Η διακύμανση αυτή αναδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης των παραγόντων που επηρεάζουν την πρόθεση συμμετοχής, όπως η γεωγραφική εγγύτητα, το επίπεδο ενημέρωσης και ο βαθμός σύνδεσης των πολιτών με κάθε έργο.

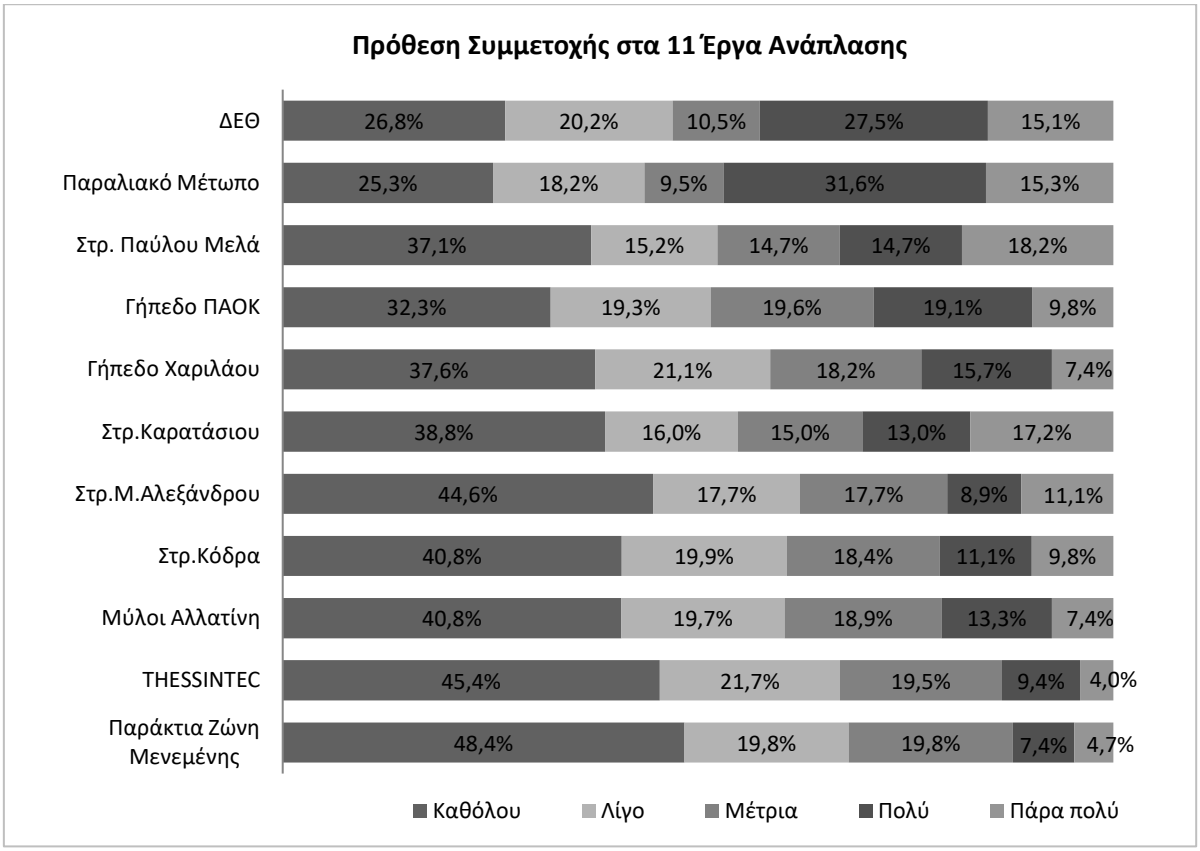
Αντίθετα, τα έργα που συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη προθυμία συμμετοχής είναι το Παραλιακό Μέτωπο (46,9% «πολύ» και «πάρα πολύ») και η Ανάπλαση ΔΕΘ (42,6% «πολύ» και «πάρα πολύ»).

Η πρόθεση συμμετοχής εμφανίζεται μετρίως θετική στα εξής έργα:

- Στρατόπεδο Παύλου Μελά (37,1% «καθόλου», 15,2% «λίγο», 14,7% «μέτρια», 32,9% «πολύ» και «πάρα πολύ»)
- Γήπεδο ΠΑΟΚ (32,3% «καθόλου», 19,3% «λίγο», 19,6% «μέτρια», 28,9% «πολύ» και «πάρα πολύ»)
- Γήπεδο Χαριλάου (37,6% «καθόλου», 21,1% «λίγο», 18,2% «μέτρια», 23,1% «πολύ» και «πάρα πολύ»)

- Στρατόπεδο Καρατάσιου (38,8% «καθόλου», 16,0% «λίγο», 15,0% «μέτρια», 30,2% «πολύ» και «πάρα πολύ»).

Σχήμα 4. Πρόθεση Συμμετοχής στα 11 Έργα Ανάπλασης. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.



Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι η πρόθεση συμμετοχής του κοινού διαφοροποιείται ανάλογα με τη φύση του εκάστοτε έργου ανάπλασης, όπως προκύπτει από τις διαφοροποιήσεις που καταγράφονται μεταξύ των επιμέρους έργων στα επίπεδα πρόθεσης συμμετοχής. Η διαφοροποίηση αυτή συνδέεται με τον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες αντιλαμβάνονται τη σημασία κάθε έργου και τη σχέση του με την καθημερινότητά τους. Παρά τη γενικά θετική στάση απέναντι στη συμμετοχή, η προθυμία δεν παραμένει σταθερή για όλα τα έργα. Ορισμένα προκαλούν μεγαλύτερο ενδιαφέρον, ενώ για άλλα παρουσιάζεται περιορισμένη διάθεση συμμετοχής. Επιπλέον, υπάρχουν έργα για τα οποία η πρόθεση συμμετοχής κυμαίνεται σε ενδιάμεσα επίπεδα. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι η συμμετοχή των πολιτών διαμορφώνεται από παράγοντες όπως η εγγύτητα του έργου με τον τόπο κατοικίας, η αντιλαμβανόμενη σημασία του και η πληροφόρηση, στοιχεία που αναλύονται παρακάτω.

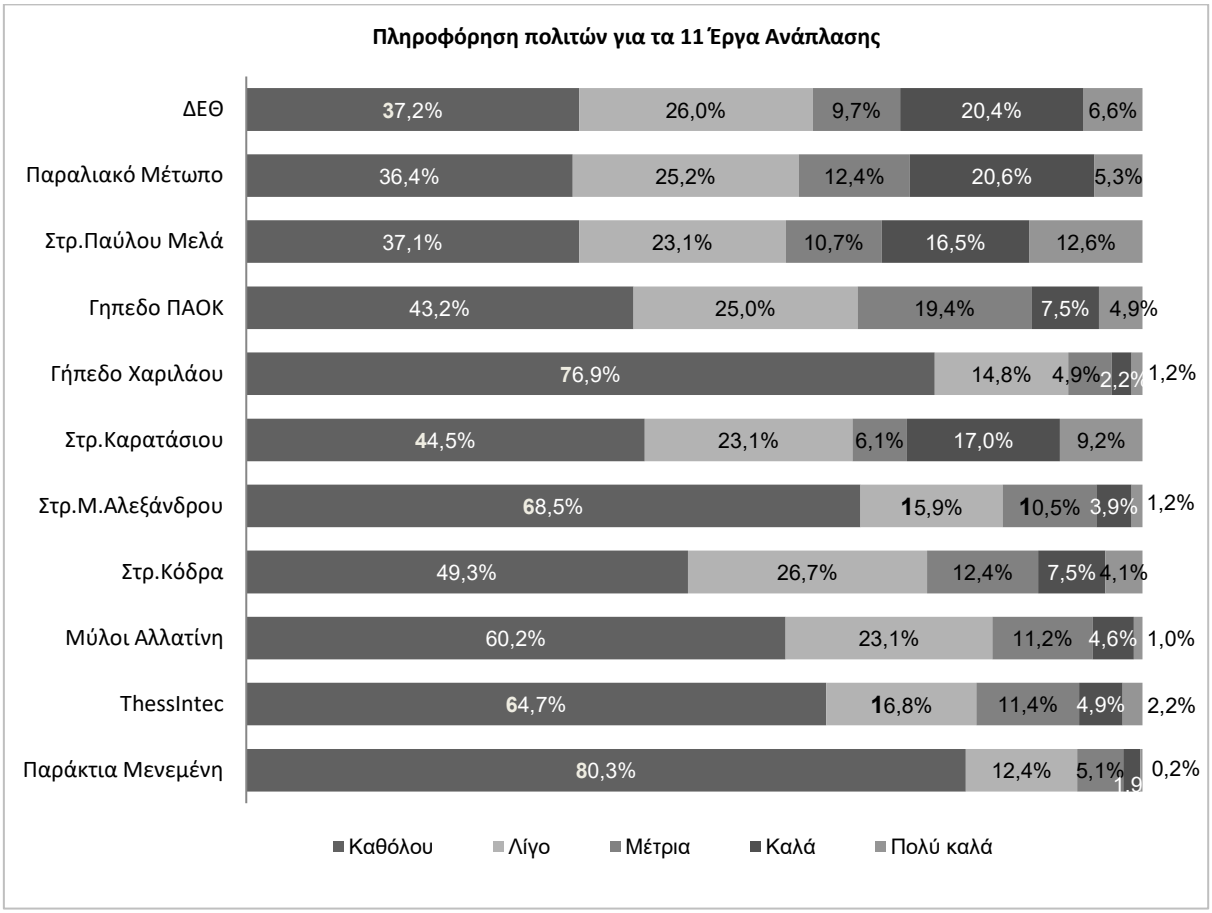
4.3 Πληροφόρηση για τα Έργα Ανάπλασης

Το επίπεδο πληροφόρησης των πολιτών σχετικά με τα μεγάλα έργα ανάπλασης της πόλης παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με το εκάστοτε έργο (Σχήμα 5). Ειδικότερα, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δηλώνει πλήρη άγνοια για τα ακόλουθα έργα:

- Παράκτια Ζώνη Μενεμένης (80,3% «καθόλου»)
- Γήπεδο Χαριλάου (76,9% «καθόλου»)
- Στρατόπεδο Μ. Αλεξάνδρου (68,5% «καθόλου»)
- Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec (64,6% «καθόλου»)
- Μύλοι Αλλατίνη (64,7% «καθόλου»)

Τα ευρήματα αυτά υποδεικνύουν ότι, παρά τη σημασία των εν λόγω έργων για το ΠΣΘ, η ενημέρωση των πολιτών παραμένει ιδιαιτέρως περιορισμένη. Το γεγονός αυτό ενδέχεται να επηρεάζει αρνητικά την πρόθεση συμμετοχής, καθώς προηγούμενες μελέτες έχουν καταδείξει τη θετική συσχέτιση μεταξύ της επαρκούς ενημέρωσης και της ενεργού εμπλοκής των πολιτών σε διαδικασίες σχεδιασμού (Conner & Johnson, 2017).

Σχήμα 5. Πληροφόρηση Πολιτών για τα 11 Έργα Ανάπλασης. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.



Αντίθετα το υψηλότερο επίπεδο ενημέρωσης καταγράφεται για τα εξής έργα:

- Ανάπλαση Παραλιακού Μετώπου (63,6% «έστω λίγο»)
- Ανάπλαση ΔΕΘ (62,8% «έστω λίγο»)
- Στρατόπεδο Παύλου Μελά (62,9% «έστω λίγο»)
- Γήπεδο ΠΑΟΚ (56,8% «έστω λίγο»)
- Στρατόπεδο Καρατάσιου (55,4% «έστω λίγο»)
- Στρατόπεδο Κόδρα (50,7% «έστω λίγο»)

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε έλεγχος Spearman's Rho μεταξύ των μεταβλητών Πληροφόρηση για τα Έργα (ΠΛi) και Πρόθεση Συμμετοχής στα Έργα (ΠΣi), με σκοπό να διερευνηθεί αν η πληροφόρηση για τα έργα επηρεάζει την πρόθεση των πολιτών να συμμετέχουν σε αυτά. Για κάθε έργο, δηλαδή για κάθε ένα από τα 11 υπό εξέταση έργα ανάπλασης, εξετάστηκε αν η πληροφόρηση των πολιτών επηρεάζει την πρόθεσή τους να συμμετέχουν σε αυτό. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του ελέγχου για κάθε μια διασταύρωση που έγινε.

Πίνακας 2. Έλεγχος Spearman's Rho μεταξύ των Μεταβλητών ΠΛi και ΠΣi. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Μεταβλητές	Spearman's rho
ΠΛ ΔΕΘ ΠΣ ΔΕΘ	,747**
ΠΛ ΠΑΡΑΛΙΑΚΟ ΜΕΤΩΠΟ ΠΣ ΠΑΡΑΛΙΑΚΟ ΜΕΤΩΠΟ	,738**
ΠΛ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ ΠΣ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ	,744**
ΠΛ ΓΗΠΕΔΟ ΤΟΥΜΠΑΣ ΠΣ ΓΗΠΕΔΟ ΤΟΥΜΠΑΣ	,581**
ΠΛ ΓΗΠΕΔΟ ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΠΣ ΓΗΠΕΔΟ ΧΑΡΙΛΑΟΥ	,380**
ΠΛ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ ΠΣ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ	,699**
ΠΛ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ Μ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΣ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ Μ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ	,589**
ΠΛ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΚΟΔΡΑ ΠΣ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΚΟΔΡΑ	,624**
ΠΛ ΜΥΛΟΙ ΑΛΛΑΤΙΝΗ ΠΣ ΜΥΛΟΙ ΑΛΛΑΤΙΝΗ	,564**
ΠΛ THESSINTEC ΠΣ THESSINTEC	,541**
ΠΛ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ ΜΕΝΕΜΕΝΗΣ ΠΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ ΜΕΝΕΜΕΝΗΣ	,438**

*** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν μια σαφώς θετική και στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ του βαθμού πληροφόρησης των πολιτών και της πρόθεσής τους να συμμετέχουν στα εξεταζόμενα έργα. Σε όλα τα έργα, οι συντελεστές συσχέτισης είναι θετικοί, με τιμές που κυμαίνονται από 0.380 έως 0.747, ενώ η στατιστική σημαντικότητα είναι στο επίπεδο 0,01 (p = 0,000). Αυτό υποδεικνύει ότι η πρόθεση συμμετοχής των πολιτών αυξάνεται καθώς αυξάνεται η ενημέρωσή τους για τα έργα, με τη ΔΕΘ (r=0.747), το Παραλιακό Μέτωπο (r=0.738) και το Στρατόπεδο Παύλου Μελά (r=0.744) να παρουσιάζουν τις υψηλότερες συσχετίσεις. Ακόμα και έργα με χαμηλότερους συντελεστές, όπως το Γήπεδο Χαριλάου (r=0.380) και η Παράκτια Ζώνη Μενεμένης (r=0.438), εμφανίζουν στατιστικά σημαντική σχέση. Συνολικά, τα δεδομένα δείχνουν ότι η ενημέρωση των πολιτών αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την εμπλοκή τους στα συγκεκριμένα έργα.

4.4 Επίδραση Τόπου Κατοικίας στην Πρόθεση Συμμετοχής

Η τελευταία παράμετρος που εξετάστηκε αφορά τη χωρική διάσταση της πρόθεσης συμμετοχής. Αναλύεται η επίδραση του τόπου κατοικίας και ο πιθανός ρόλος του στη διαμόρφωση της πρόθεσης των πολιτών να συμμετέχουν, τόσο γενικά σε διαδικασίες σχεδιασμού όσο και ειδικότερα σε σχέση με τα 11 υπό μελέτη έργα ανάπλασης. Για την ανάλυση αυτή, χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό ArcGIS΄ και απεικονίσθηκε ο βαθμός επιθυμίας συμμετοχής των κατοίκων των επτά Δήμων της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ) (Σχήμα 6).

Συγκεκριμένα, στον χάρτη αποτυπώνεται το ποσοστό των κατοίκων κάθε Δήμου που δήλωσαν ότι επιθυμούν «πολύ» ή «πάρα πολύ» να συμμετέχουν σε διαδικασίες σχεδιασμού έργων αστικής ανάπλασης. Παρότι οι διακυμάνσεις μεταξύ των Δήμων είναι σχετικά περιορισμένες, παρατηρείται υψηλότερη πρόθεση συμμετοχής στον Δήμο Αμπελοκήπων-Μενεμένης, ενώ η χαμηλότερη καταγράφεται στον Δήμο Κορδελιού-Ευόσμου.

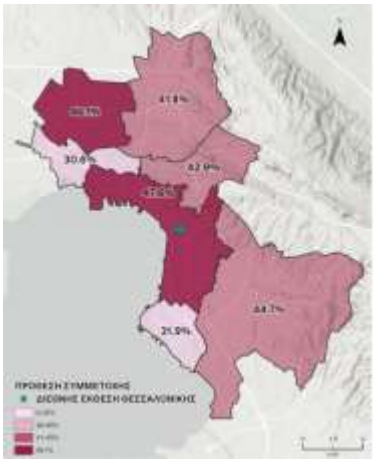
Σχήμα 6: Βαθμός Επιθυμίας Συμμετοχής σε Έργα Ανάπλασης. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.



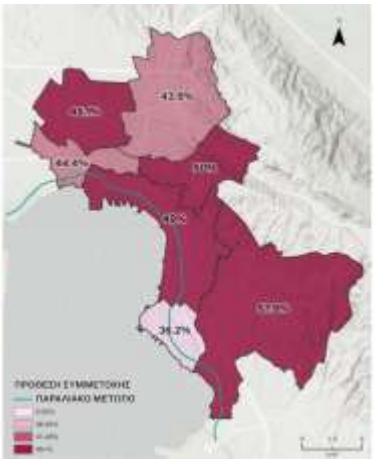
Ωστόσο, όπως προκύπτει από τα προηγούμενα ευρήματα, η πρόθεση συμμετοχής διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με το εκάστοτε έργο. Για τον λόγο αυτό, εξετάστηκε η πρόθεση συμμετοχής των κατοίκων κάθε Δήμου για κάθε ένα από τα 11 έργα ανάπλασης ξεχωριστά. Οι σχετικοί χάρτες (Σχήμα 7) αποτυπώνουν το ποσοστό των πολιτών ανά Δήμο που δήλωσαν ότι επιθυμούν «πολύ» ή «πάρα πολύ» να συμμετάσχουν στο αντίστοιχο έργο. Η χαρτογραφική αυτή απεικόνιση διευκολύνει την κατανόηση των χωρικών διαφοροποιήσεων στην πρόθεση συμμετοχής και αναδεικνύει πιθανούς παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση των πολιτών απέναντι στις παρεμβάσεις αστικής ανάπλασης. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι τα εξής:

- **Ανάπλαση ΔΕΘ** (Σχήμα 7α): Η πρόθεση συμμετοχής στο έργο εμφανίζεται υψηλότερη μεταξύ των κατοίκων του Δήμου Θεσσαλονίκης και του Δήμου Κορδελιού-Ευόσμου, με ποσοστά που κυμαίνονται από 46% έως 65% («πολύ» και «πάρα πολύ»). Συγκριτικά με τα υπόλοιπα έργα αστικής ανάπλασης, η Ανάπλαση της ΔΕΘ, μαζί με το Παραλιακό Μέτωπο, καταγράφει τη μεγαλύτερη γεωγραφική διασπορά στην πρόθεση συμμετοχής, γεγονός που υποδηλώνει ότι το έργο ενδιαφέρει ευρύτερο τμήμα του πληθυσμού.
- **Παραλιακό Μέτωπο** (Σχήμα 7β): Πρόκειται για το έργο με τη μεγαλύτερη γεωγραφική διασπορά όσον αφορά την πρόθεση συμμετοχής. Συγκεκριμένα, ποσοστό άνω του 46% των κατοίκων των Δήμων Θεσσαλονίκης, Πυλαίας-Χορτιάτη, Νεάπολης-Συκεών και Κορδελιού-Ευόσμου δηλώνουν ότι επιθυμούν «πολύ» ή «πάρα πολύ» να συμμετάσχουν. Η εκτεταμένη γεωγραφική κατανομή του ενδιαφέροντος ενδέχεται να οφείλεται στην γεωγραφική περιοχή κάλυψης τους έργου, στη σημασία του έργου για το σύνολο της μητροπολιτικής περιοχής, καθώς και στη λειτουργική και συμβολική αξία του παραλιακού μετώπου για τους κατοίκους της πόλης.

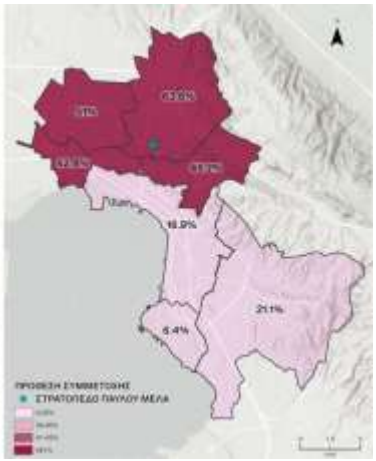
Σχήμα 7. Ποσοστό πολιτών ανά Δήμο που δήλωσαν ότι επιθυμούν «πολύ» ή «πάρα πολύ» να συμμετάσχουν στα αντίστοιχα έργα. Πηγή: ιδία επεξεργασία.



(α) Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης



(β) Παραλιακό Μέτωπο



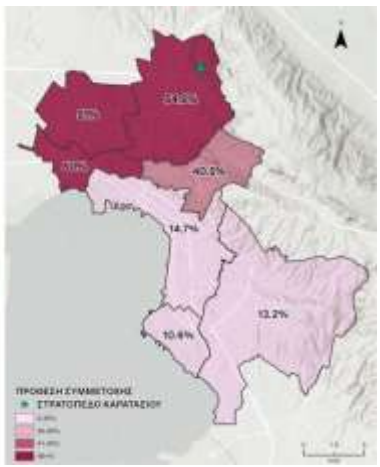
(γ) Στρατόπεδο Παύλου Μελά



(δ) Γήπεδο Τούμπας



(ε) Γήπεδο Χαριλάου



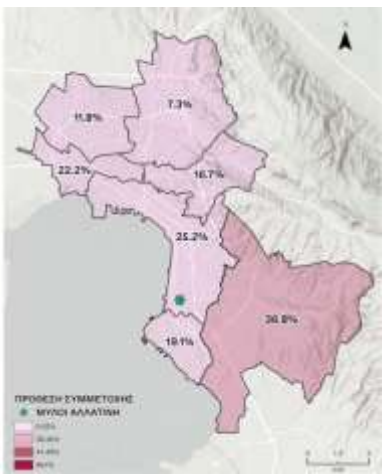
(στ) Στρατόπεδο Καρατάσιου



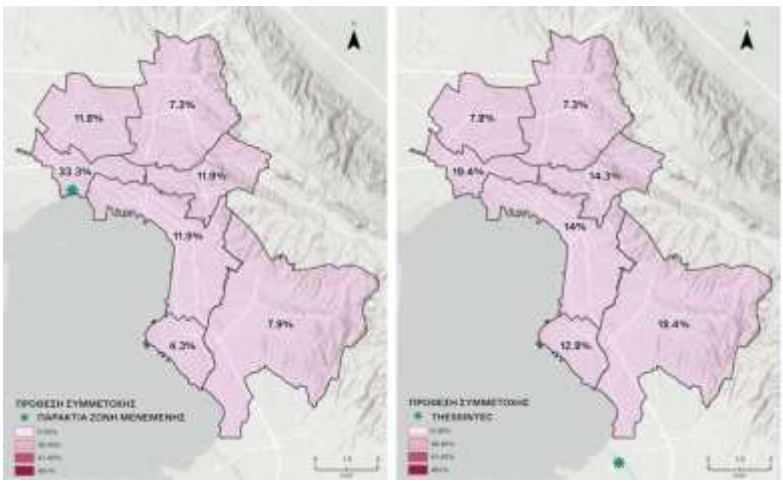
(ζ) Στρατόπεδο Μ. Αλεξάνδρου



(η) Στρατόπεδο Κόδρα



(θ) Μύλοι Αλλατίνη



(ι) Παράκτια Ζώνη Μενεμένης (ια) ThessIntec

- **Στρατόπεδο Παύλου Μελά** (Σχήμα 7γ): Η πρόθεση συμμετοχής στο έργο είναι εντονότερη μεταξύ των κατοίκων της Δυτικής Θεσσαλονίκης, καθώς τα υψηλότερα ποσοστά (46%-65% «πολύ» και «πάρα πολύ») καταγράφονται στους Δήμους Παύλου Μελά, Κορδελιού-Ευόσμου, Αμπελοκήπων-Μενεμένης και Νεάπολης-Συκεών. Το εύρημα αυτό συνάδει με τη γεωγραφική εγγύτητα των συγκεκριμένων δήμων στο υπό ανάπλαση στρατόπεδο, γεγονός που πιθανώς αυξάνει το ενδιαφέρον των κατοίκων για την εξέλιξη του έργου.
- **Γήπεδο Τούμπας** (Σχήμα 7δ): Αυξημένη πρόθεση συμμετοχής (46%-65% «πολύ» και «πάρα πολύ») καταγράφεται στους κατοίκους του Δήμου Θεσσαλονίκης και του Δήμου Πυλαίας-Χορτιάτη, οι οποίοι προέρχονται κυρίως από την ανατολική περιοχή του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ). Αντίθετα, ο Δήμος Καλαμαριάς δεν εμφανίζει ανάλογη προθυμία συμμετοχής, γεγονός που ενδέχεται να σχετίζεται με την τοποθεσία του έργου ή τις διαφοροποιημένες προτεραιότητες των κατοίκων του.
- **Γήπεδο Χαριλάου** (Σχήμα 7ε): Η πρόθεση συμμετοχής στο έργο είναι σχετικά χαμηλή, με τους κατοίκους του Δήμου Πυλαίας-Χορτιάτη να δηλώνουν σε ποσοστό 41%-45% ότι επιθυμούν «πολύ» ή «πάρα πολύ» να συμμετέχουν, ενώ αντίστοιχα ποσοστά για τον Δήμο Θεσσαλονίκης κυμαίνονται μεταξύ 36%-40%.
- **Στρατόπεδο Καρατάσιου** (Σχήμα 7στ): Η κατανομή της πρόθεσης συμμετοχής ακολουθεί παρόμοιο μοτίβο με αυτό του Στρατοπέδου Παύλου Μελά, με τα υψηλότερα ποσοστά (46%-65% «πολύ» και «πάρα πολύ») να καταγράφονται στους Δήμους Παύλου Μελά, Κορδελιού-Ευόσμου και Αμπελοκήπων-Μενεμένης. Η έντονη προθυμία συμμετοχής στην Δυτική Θεσσαλονίκη υποδηλώνει την αυξημένη σημασία του έργου για τις συγκεκριμένες περιοχές.
- **Στρατόπεδο Μ. Αλεξάνδρου** (Σχήμα 7ζ): Η υψηλότερη πρόθεση συμμετοχής (46%-65% «πολύ» και «πάρα πολύ») εντοπίζεται μεταξύ των κατοίκων του Δήμου Αμπελοκήπων-Μενεμένης, γεγονός που πιθανώς σχετίζεται με τη γεωγραφική εγγύτητα του έργου και την τοπική του σημασία.
- **Στρατόπεδο Κόδρα** (Σχήμα 7η): Αυξημένη πρόθεση συμμετοχής (41%-45% «πολύ» και «πάρα πολύ») καταγράφεται στους κατοίκους του Δήμου Καλαμαριάς, γεγονός που συνάδει με την τοποθεσία του στρατοπέδου και την μακρόχρονη τοπική ευαισθητοποίηση γύρω από την ανάπλασή της εν λόγω έκτασης.
- **Μύλοι Αλλατίνη** (Σχήμα 7θ): Η πρόθεση συμμετοχής εμφανίζεται σχετικά χαμηλή σε όλους τους δήμους, με μια ελαφρώς αυξημένη προθυμία μεταξύ των κατοίκων του Δήμου Πυλαίας-Χορτιάτη (36%-40% «πολύ» και «πάρα πολύ»).
- **Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec** (Σχήμα 7ι): Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν χαμηλή πρόθεση συμμετοχής των κατοίκων όλων των δήμων, με ποσοστά που δεν υπερβαίνουν το 35% («πολύ» και «πάρα πολύ»). Το εύρημα αυτό ενδέχεται να αντικατοπτρίζει περιορισμένη ενημέρωση για το έργο

ή/και μικρότερο αντιλαμβανόμενο όφελος από τη συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία ανάπλασης. Επιπλέον η γεωγραφική θέση του έργου εκτός του ΠΣΘ ενδέχεται να αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη διαμόρφωση της πρόθεσης συμμετοχής.

- **Παράκτια Ζώνη Μενεμένης** (Σχήμα 7ια): Η πρόθεση συμμετοχής παραμένει χαμηλή σε όλους τους δήμους (0%-35% «πολύ» και «πάρα πολύ»). Η χαμηλή εμπλοκή των πολιτών ενδέχεται να συνδέεται με ανεπαρκή πληροφόρηση, με την απουσία ισχυρού δεσμού με την περιοχή λόγω της κυριαρχίας των βιομηχανικών χρήσεων και της περιορισμένης πρόσβασης σε αυτή καθώς και με τη χαμηλή αντιλαμβανόμενη σημασία του έργου για την ευρύτερη αστική και αναπτυξιακή δυναμική της περιοχής και της πόλης.

Συνεπώς, η θέση του έργου φαίνεται να ασκεί ουσιαστική επίδραση στην πρόθεση συμμετοχής των πολιτών, καθώς υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής καταγράφονται μεταξύ των κατοίκων του Δήμου όπου χωροθετείται το εκάστοτε έργο. Η τάση αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής στην περίπτωση του Στρατοπέδου Παύλου Μελά, του Στρατοπέδου Καρατάσιου, του Γηπέδου Τούμπας, του Γηπέδου Χαριλάου, του Στρατοπέδου Μεγάλου Αλεξάνδρου και του Στρατοπέδου Κόδρα. Αντιθέτως, έργα που βρίσκονται εκτός Πολεοδομικού Συγκροτήματος ή στα όρια του, όπως - Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec, Μύλοι Αλλατίνη και Παράκτια Ζώνη Μενεμένης-, δεν φαίνεται να συγκεντρώνουν υψηλό ενδιαφέρουν από τους κατοίκους της πόλης.

5. Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα εξετάζει συστηματικά την πρόθεση συμμετοχής των κατοίκων του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ) στις διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού με έμφαση στα έργα αστικής ανάπλασης. Τα αποτελέσματα τεκμηριώνουν με σαφήνεια ότι η συμμετοχική διάθεση δεν είναι ομοιόμορφη. Διαμορφώνεται από συγκεκριμένους παράγοντες που επιβεβαιώνονται εμπειρικά: το επίπεδο πληροφόρησης των πολιτών, τη γεωγραφική εγγύτητα στα έργα και την αντιλαμβανόμενη σημασία κάθε παρέμβασης για την καθημερινότητά τους.

Τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι, σε γενικές γραμμές, οι πολίτες του ΠΣΘ εμφανίζουν θετική στάση απέναντι στη συμμετοχή τους σε έργα αστικής ανάπλασης, γεγονός που επιβεβαιώνει την Ερευνητική Υπόθεση 1 (Η1). Ωστόσο, η πρόθεση συμμετοχής δεν είναι ομοιόμορφη, αλλά διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος και την κλίμακα των έργων. Συγκεκριμένα, έργα υψηλής προβολής και στρατηγικής σημασίας, όπως η ανάπλαση της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης (ΔΕΘ) και του Παραλιακού Μετώπου, συγκεντρώνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τους πολίτες, γεγονός που ενισχύει την υπόθεση ότι η συμμετοχή επηρεάζεται από την αντιληπτή επίδραση των έργων στην καθημερινότητα. Αντιθέτως, έργα που θεωρούνται λιγότερο συνδεδεμένα με την άμεση εμπειρία των πολιτών, όπως το Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec και η Παράκτια Ζώνη Μενεμένης, συγκεντρώνουν χαμηλότερη πρόθεση συμμετοχής, επιβεβαιώνοντας την Ερευνητική Υπόθεση 2 (Η2).

Παρά την καταγραφή υψηλών επιπέδων πρόθεσης συμμετοχής, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας θα πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της ευρύτερης συζήτησης στη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με το χάσμα μεταξύ πρόθεσης και συμπεριφοράς (intention - behavior gap). Πλήθος μελετών έχουν επισημάνει ότι η θετική στάση των πολιτών απέναντι στη συμμετοχή και η δηλωμένη πρόθεση εμπλοκής τους δεν οδηγούν κατ' ανάγκη σε αντίστοιχα επίπεδα ενεργού συμμετοχής σε θεσμοθετημένες διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης (Ajzen, 1991; Sheeran, 2002). Ειδικότερα στο πεδίο του πολεοδομικού σχεδιασμού και της συμμετοχής των πολιτών, έχει καταδειχθεί ότι η μετάβαση από την πρόθεση στη δράση επηρεάζεται από μια σειρά παραγόντων, όπως ο περιορισμένος διαθέσιμος χρόνος, η χαμηλή αντιλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα της συμμετοχής, η δυσπιστία απέναντι στους θεσμούς και η απουσία άμεσης ή στοχευμένης πρόσκλησης των πολιτών στις διαδικασίες διαβούλευσης (Irvin & Stansbury, 2004; Lowndes et al., 2006). Υπό το πρίσμα αυτό, η υψηλή πρόθεση συμμετοχής που καταγράφεται στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης συνιστά ένδειξη δυνητικής συμμετοχικής διάθεσης, η οποία όμως δεν μπορεί να

θεωρηθεί αυτονόητα ως πραγματική συμμετοχική πρακτική χωρίς την ύπαρξη των κατάλληλων θεσμικών και επικοινωνιακών προϋποθέσεων.

Ένας από τους πλέον καθοριστικούς παράγοντες που αναδείχθηκαν είναι η γεωγραφική εγγύτητα, καθώς οι πολίτες που διαμένουν κοντά σε έργα ανάπλασης, όπως το Στρατόπεδο Παύλου Μελά και το Στρατόπεδο Καρατάσιου, εμφανίζουν αυξημένη διάθεση συμμετοχής. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει την Ερευνητική Υπόθεση 3 (Η3) και υποδηλώνει ότι η τοποθεσία του έργου επηρεάζει την κινητοποίηση των τοπικών κοινοτήτων. Οι πολίτες είναι πιο πρόθυμοι να συμμετάσχουν όταν θεωρούν ότι το έργο επηρεάζει άμεσα τη γειτονιά τους και όταν πιστεύουν ότι η συμμετοχή τους μπορεί να επηρεάσει το τελικό αποτέλεσμα. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει την ανάγκη για τοποκεντρικό σχεδιασμό που θα ενισχύει τη συμμετοχή των κατοίκων από τα πρώτα στάδια λήψης αποφάσεων.

Επιπλέον, η πληροφόρηση αποδεικνύεται καθοριστικός παράγοντας για τη συμμετοχή των πολιτών. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι πολίτες που είναι καλύτερα ενημερωμένοι σχετικά με τα έργα αστικής ανάπλασης εμφανίζουν υψηλότερη πρόθεση συμμετοχής, γεγονός που επιβεβαιώνει την Ερευνητική Υπόθεση 4 (Η4). Έργα που έτυχαν εκτεταμένης δημόσιας προβολής, όπως η ΔΕΘ και το Παραλιακό Μέτωπο, παρουσίασαν υψηλή πρόθεση συμμετοχής και ενδιαφέροντος, ενώ έργα με περιορισμένη δημοσιότητα, όπως η Παράκτια Ζώνη Μενεμένης, συγκέντρωσαν χαμηλά επίπεδα ενδιαφέροντος, παρά τη στρατηγική τους σημασία. Το εύρημα αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη για συστηματική και έγκαιρη ενημέρωση των πολιτών μέσω πολυάριθμων καναλιών, όπως διαδικτυακές πλατφόρμες, δημόσιες διαβουλεύσεις και τοπικά μέσα ενημέρωσης, προκειμένου να ενισχυθεί η εμπλοκή τους στις διαδικασίες σχεδιασμού.

Εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι η αντίληψη των πολιτών σχετικά με τη σημασία ενός έργου στην καθημερινότητα τους. Έργα όπως το Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec, που θεωρούνται εξειδικευμένα και λιγότερο άμεσα συνδεδεμένα με τις ανάγκες των πολιτών, παρουσίασαν χαμηλότερο ενδιαφέρον. Το εύρημα αυτό υποδεικνύει την ανάγκη τα έργα να παρουσιάζονται με τρόπο που να καθιστά σαφή τη σημασία και τα οφέλη τους για την ευρύτερη κοινότητα. Παράλληλα, προκύπτει η αναγκαιότητα για την καλλιέργεια μιας κουλτούρας διαβούλευσης και συμμετοχικού σχεδιασμού, όπου οι πολίτες θα αισθάνονται ότι οι απόψεις τους λαμβάνονται υπόψη και μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις που αφορούν το αστικό περιβάλλον τους.

6. Συμπεράσματα

Η έρευνα εξετάζει συστηματικά την πρόθεση συμμετοχής των κατοίκων του ΠΣΘ στις διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού με έμφαση στα έργα αστικής ανάπλασης. Τα αποτελέσματα τεκμηριώνουν με σαφήνεια ότι η συμμετοχική διάθεση δεν είναι ομοιόμορφη. Διαμορφώνεται από συγκεκριμένους παράγοντες που επιβεβαιώνονται εμπειρικά: το επίπεδο πληροφόρησης των πολιτών, τη γεωγραφική εγγύτητα στα έργα και την αντιλαμβανόμενη σημασία κάθε παρέμβασης για την καθημερινότητά τους.

Πρώτον, η πληροφόρηση αναδεικνύεται στον ισχυρότερο προσδιοριστικό παράγοντα της πρόθεσης συμμετοχής. Οι υψηλοί συντελεστές συσχέτισης σε όλα τα έργα δείχνουν ότι χωρίς γνώση του περιεχομένου, της σκοπιμότητας και των πιθανών επιπτώσεων ενός έργου, οι πολίτες δεν έχουν κίνητρο να συμμετάσχουν ενεργά στις διαδικασίες σχεδιασμού. Η περιορισμένη ενημέρωση που καταγράφεται για πολλές παρεμβάσεις, όπως η Παράκτια Ζώνη Μενεμένης και το ThessIntec, εξηγεί σε μεγάλο βαθμό και τα χαμηλά επίπεδα πρόθεσης συμμετοχής.

Δεύτερον, η γεωγραφική εγγύτητα λειτουργεί ως ισχυρός παράγοντας κινητοποίησης. Οι κάτοικοι τείνουν να ενδιαφέρονται περισσότερο για έργα που επηρεάζουν άμεσα τον χώρο όπου ζουν και κινούνται. Η χαρτογραφική ανάλυση δείχνει μια σαφή χωρική λογική. Όσο πιο κοντά βρίσκεται το έργο στον τόπο κατοικίας, τόσο αυξάνεται το ποσοστό των πολιτών που δηλώνουν ότι θα επιθυμούσαν να συμμετάσχουν. Το φαινόμενο είναι πιο έντονο στα στρατόπεδα Παύλου Μελά και Καρατάσιου καθώς και στις δύο αθλητικές εγκαταστάσεις. Αντίθετα, έργα που βρίσκονται εκτός του στενού πυρήνα του ΠΣΘ ή σε δυσκολότερα

προσβάσιμες περιοχές δεν ενεργοποιούν συμμετοχική διάθεση ακόμη και όταν είναι σημαντικά σε μητροπολιτικό επίπεδο.

Τρίτον, η αντιλαμβανόμενη χρησιμότητα και η «ορατότητα» του έργου επηρεάζουν έντονα τη στάση των πολιτών. Τα έργα μητροπολιτικής σημασίας όπως η ανάπλαση της ΔΕΘ και του Παραλιακού Μετώπου καταγράφουν υψηλότερη πρόθεση συμμετοχής σε ολόκληρο το ΠΣΘ ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας. Η ευρύτερη σημασία τους για την πόλη και ο δημόσιος διάλογος που έχει αναπτυχθεί γύρω από αυτά φαίνεται να ενισχύουν την προσλαμβάνουσα σημασία τους.

Σε θεωρητικό επίπεδο, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν τη βιβλιογραφία που αναδεικνύει την ανάγκη ενίσχυσης των μηχανισμών διαβούλευσης και της συμμετοχικής κουλτούρας στον πολεοδομικό σχεδιασμό. Η ανισοκατανομή της συμμετοχικής προδιάθεσης στο ΠΣΘ καταδεικνύει ότι ο συμμετοχικός σχεδιασμός δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένος. Απαιτεί στοχευμένη πολιτική, ενεργή καλλιέργεια συνθηκών εμπιστοσύνης και επαρκή θεσμικά εργαλεία που θα επιτρέπουν ουσιαστική εμπλοκή.

Σε εφαρμοστικό επίπεδο, τα ευρήματα παρέχουν συγκεκριμένες ενδείξεις για το πώς πρέπει να σχεδιάζονται οι διαδικασίες συμμετοχής. Η έγκαιρη και σαφής πληροφόρηση αποτελεί προϋπόθεση για την οικοδόμηση συμμετοχικής διάθεσης. Η προσαρμογή των μεθόδων διαβούλευσης στη χωρική κατανομή των ενδιαφερομένων μπορεί να αυξήσει την αποτελεσματικότητα της ενεργοποίησης των πολιτών. Παράλληλα, η ανάγκη για πιο στοχευμένες στρατηγικές επικοινωνίας είναι εμφανής, ιδιαίτερα για έργα που λόγω φύσης ή χωροθέτησης δεν θεωρούνται άμεσα συναφή από τους κατοίκους.

Η παρούσα έρευνα αναδεικνύει σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες της συμμετοχής αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί νέα ερωτήματα. Μελλοντικές μελέτες μπορούν να εξετάσουν πρόσθετες μεταβλητές όπως η εμπιστοσύνη στους θεσμούς, η αξιολόγηση της διαφάνειας των διαδικασιών και η επίδραση προηγούμενων εμπειριών συμμετοχής. Η διερεύνηση δημογραφικών παραγόντων με πιο σύνθετες στατιστικές τεχνικές μπορεί να αναδείξει διαφορετικά προφίλ πολιτών ως προς τη συμμετοχική τους στάση. Παράλληλα, ποιοτικές μέθοδοι όπως συνεντεύξεις ή ομάδες εστίασης μπορούν να προσφέρουν βαθύτερη κατανόηση των κινήτρων και των αντιλήψεων που δεν αποτυπώνονται επαρκώς σε δομημένα ερωτηματολόγια. Τέλος, συγκριτικές μελέτες με άλλες ελληνικές ή ευρωπαϊκές πόλεις θα μπορούσαν να διαπιστώσουν κατά πόσο οι παράγοντες που εντοπίστηκαν στο ΠΣΘ αποτελούν γενικεύσιμα μοτίβα ή συνδέονται με τις τοπικές συνθήκες του συγκεκριμένου αστικού περιβάλλοντος.

Παράλληλα, η παρούσα έρευνα παρουσιάζει ορισμένους μεθοδολογικούς περιορισμούς που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο περαιτέρω διερεύνησης. Ειδικότερα, δεν εξετάζεται η πραγματική συμμετοχή των πολιτών σε συγκεκριμένες διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης ούτε οι λόγοι μη συμμετοχής όσων δηλώνουν πρόθεση εμπλοκής. Η ενσωμάτωση τέτοιων μεταβλητών σε μελλοντικές έρευνες θα επέτρεπε την πληρέστερη κατανόηση της σχέσης μεταξύ πρόθεσης συμμετοχής, πληροφόρησης και ενεργού συμμετοχής στον πολεοδομικό σχεδιασμό.

Συνολικά, η μελέτη αποδεικνύει ότι η εμπλοκή των πολιτών στα έργα αστικής ανάπλασης δεν αποτελεί μόνο ζήτημα θεσμικής πρόβλεψης. Εξαρτάται από το κατά πόσο οι πολίτες αισθάνονται ότι γνωρίζουν, ότι επηρεάζονται και ότι έχουν ουσιαστικό λόγο στη διαμόρφωση των αστικών παρεμβάσεων που μεταβάλλουν τον χώρο στον οποίο ζουν. Η κατανόηση των μηχανισμών που διαμορφώνουν την πρόθεση συμμετοχής είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη πιο δημοκρατικών, κοινωνικά αποδεκτών και αποτελεσματικών πολιτικών πολεοδομικού σχεδιασμού.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ελληνική Στατιστική Αρχή (c2023) *Απογραφή Πληθυσμού*. Προσβάσιμο από: https://www.statistics.gr/el/2021-census-pop-hous [τελευταία πρόσβαση 07/11/2023].

Ποζουκίδου, Γ. (2000) «Μοντέλα χρήσεων γης - Ανασκόπηση και προοπτικές του ρόλου τους στον χωρικό σχεδιασμό». *Αειχώρος*, 13, σ. 118-141. https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.aei.2010.228 https://doi.org/10.12681/grsr.791 (τελευταία πρόσβαση 30/03/2025)

Ποζουκίδου Γ. (2025) Διαχρονικοί μετασχηματισμοί και προοπτικές του χωρικού σχεδιασμού: από την ουδετερότητα στην προσαρμοστικότητα και την ευελιξία. Στο Μέλισσας Δ. Χαϊνταρρλής Μ., Τασοπούλου Α. (Επιμ)., Συλλογικός Τόμος Δημοσιευμάτων Σπουδαστηρίου Πολεοδομικών Ερευνών ΕΜΠ, Εκδόσεις Σάκκουλα.

Στρατηγέα, Α. (2015) *Θεωρία και Μέθοδοι Συμμετοχικού Σχεδιασμού*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Τασοπούλου, Α. (2012). Προσεγγίζοντας τη διακυβέρνηση και τα θεωρητικά της διλήμματα. *Αειχώρος: Κείμενα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης*, (17), 4-33.

Τασοπούλου, Α. (2015). Κουλτούρα σχεδιασμού στην Ελλάδα: Ερευνώντας το ρόλο των πολεοδόμων στις διαδικασίες του σχεδιασμού. *Γεωγραφίες*, 92-108.

Χριστοφιλόπουλος Δ. Γ. (1987) «Συμμετοχή των πολιτών στον πολεοδομικό σχεδιασμό: μία κοινωνικοπολιτική προσέγγιση». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 67, σ. 136–177. https://doi.org/10.12681/grsr.791 (τελευταία πρόσβαση 30/03/2025)

Ξενόγλωσση

Ajzen, I. (1991) "The theory of planned behavior". *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), pp. 179-211. https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T

Arnstein, S.R. (1969) "A ladder of citizen participation". *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), pp. 216-224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Åström, J. (2020) "Participatory urban planning: what would make planners trust the citizens?". *Urban Planning*, 5(2), pp. 84-93. https://doi.org/10.17645/up.v5i2.3021

Bockmeyer, J.L. (2000) "A culture of distrust: The impact of local political culture on participation in the Detroit EZ". *Urban Studies*, *37*(13), pp. 2417-2440. https://doi.org/10.1080/00420980020080621

Cilliers, E.J. and Timmermans, W. (2014) "The importance of creative participatory planning in the public place-making process". *Environment and Planning B: Planning and Design*, *41*(3), pp. 413-429. https://doi.org/10.1068/b39098

Conner, B. and Johnson, E. (2017) "Descriptive statistics". *American Nurse Today*, *12*(11), pp. 52-55.

Creighton, J.L. (2005) *The Public Participation Handbook, Making Better Decisions Through Citizen Involvement*. San Francisco: John Wiley & Sons.

De Jong, M.D., Neulen, S., and Jansma, S.R. (2019) "Citizens' intentions to participate in governmental co-creation initiatives: Comparing three co-creation configurations". *Government information quarterly*, *36*(3), pp. 490-500. https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.04.003

Eriksson, E., Fredriksson, A., and Syssner, J. (2022) "Opening the black box of participatory planning: a study of how planners handle citizens' input". *European Planning Studies,* 30(6), pp. 994-1012. https://doi.org/10.1080/09654313.2021.1895974

Hasan, M.A., Nahiduzzaman, K.M. and Aldosary, A.S. (2018) "Public participation in EIA: A comparative study of the projects run by government and non-governmental organizations". *Environmental Impact Assessment Review*, 72, pp. 12-24. https://doi.org/10.1016/j.eiar.2018.05.001

Hassan, G.F., El Hefnawi, A. and El Refaie, M. (2011) "Efficiency of participation in planning". *Alexandria Engineering Journal*, 50(2), pp. 203-212. https://doi.org/10.1016/j.aej.2011.03.004

Hayward, C., Simpson, L. and Wood, L. (2004) "Still left out in the cold: problematising participatory research and development". *Sociologia Ruralis*, 44, pp. 95–108. https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2004.00264.x

Healy, P. (1997) *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. London: Macmillan.

Huang, Y., Aguilar, F., Yang, J., Qin, Y. and Wen, Y. (2021) "Predicting citizens' participatory behavior in urban green space governance: Application of the extended theory of planned behavior", *Urban Forestry & Urban Greening*, 61, p. 127110. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.127110

Huber, M. and Arnberger, A. (2021) "Factors Influencing the Level of Local Participation in Planning and Management of the Planned Salzburger Lungau & Kärntner Nockberge Biosphere Reserve in Austria". *Sustainability*, *13*(17), p. 9685. https://doi.org/10.3390/su13179685

Irvin, R. A. and Stansbury, J. (2004) "Citizen participation in decision making: Is it worth the effort?". *Public Administration Review*, 64(1), pp. 55-65. https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2004.00346.x

Khoshdel, M.K. and Bakhshan, Y. (2015) "Measuring Willingness to Participate and the Factors Affecting Citizen Participation (Case Study on Citizens in the 20th Municipal District of Tehran)". *Mediterranean Journal of Social Sciences*, *6*(3 S2), p. 155. https://doi.org/10.5901/mjss.2015.v6n3s2p155

Konsti-Laakso, S. and Rantala, T. (2018) "Managing community engagement: A process model for urban planning". *European Journal of Operational Research*, *268*(3), pp. 1040-1049. https://doi.org/10.1016/j.ejor.2017.12.002

Krek, A. (2005) Rational ignorance of the citizens in public participatory planning. In CORP (Competence Center of Urban and Regional Planning), *10th symposium on Information and communication technologies (ICT) in urban planning and spatial development and impacts of ICT on physical space.* Vienna, Austria 22-25 February 2005. New York: Curran Associates, Inc.

Larson, K. L. and Lach, D. (2008) "Participants and non-participants of place-based groups: An assessment of attitudes and implications for public participation in water resource management", *Journal of Environmental Management*, *88*(4), pp. 817-830. https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2007.04.008

Legacy, C. (2017) "Is there a crisis of participatory planning?". *Planning theory*, *16*(4), pp. 425-442. https://doi.org/10.1177/1473095216667433

Lindenau, M. and Böhler-Baedeker, S. (2014) "Citizen and stakeholder involvement: a precondition for sustainable urban mobility". *Transportation Research Procedia*, *4*, pp. 347-360. https://doi.org/10.1016/j.trpro.2014.11.026

Lowndes, V., Pratchett, L. and Stoker, G. (2006) "Diagnosing and remedying the failings of official participation schemes: The CLEAR framework". *Social policy and Society*, *5*(2), pp. 281-291. https://doi.org/10.1017/S1474746405002988

Martinez, T.A. and McMullin, S.L. (2004) "Factors affecting decisions to volunteer in nongovernmental organizations". *Environment and Behavior*, *36*(1), pp. 112-126. https://doi.org/10.1177/0013916503256642

Parsons, V.L. (2017) "Stratified Sampling". *Wiley StatsRef: Statistics Reference Online*, pp. 1-11. https://doi.org/10.1002/9781118445112.stat05999.pub2

Perra, V.M., Sdoukopoulos, A. and Pitsiava-Latinopoulou, M. (2017) "Evaluation of sustainable urban mobility in the city of Thessaloniki". *Transportation research procedia*, *24*, pp. 329-336. https://doi.org/10.1016/j.trpro.2017.05.103

Sheeran, P. (2002) "Intention–behavior relations: A conceptual and empirical review". *European Review of Social Psychology*, 12(1), pp. 1-36. https://doi.org/10.1080/14792772143000003

Smedby, N. and Neij, L. (2013) "Experiences in Urban Governance for Sustainability: The Constructive Dialogue in Swedish Municipalities". *Journal of Cleaner Production*, 50, pp. 148–158. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2012.11.044

Van Driesche, J. and Lane, M.B. (2002) "Conservation by conversation: collaborative planning for reuse of a former military property in Sauk County, Wisconsin". *Planning Theory and Practice*, 3, pp. 133-153. https://doi.org/10.1080/14649350220150062

Xuan, Y.U. (2021) "Reflections on Village Planning Path from the Perspective of Participatory Planning". *Journal of Landscape Research*, 13(1), pp. 45-50. https://doi.org/10.16785/j.issn1943-989x.2021.1.010

Παράρτημα Α. Ερωτηματολόγιο Έρευνας και Μεταβλητές

1	**ΠΛi**		**Πληροφόρηση για τα Έργα**	*Γνωρίζετε τα παρακάτω Έργα Αστικής Ανάπλασης της Θεσσαλονίκης;*
	1α	ΠΛΔΕΘ	Πληροφόρηση για Ανάπλαση ΔΕΘ	*Ανάπλαση ΔΕΘ*
	1β	ΠΛΠΜ	Πληροφόρηση για Παραλιακό Μέτωπο	*Ανάπλαση Παραλιακού Μετώπου*
	1γ	ΠΛΣΠΜ	Πληροφόρηση για Στρατόπεδο Παύλου Μελά	*Ανάπλαση πρώην Στρατοπέδου Παύλου Μελά*
	1δ	ΠΛΑΤ	Πληροφόρηση για Αλάνα Τούμπας	*Ανάπλαση Αλάνα Τούμπας (Νέο Γήπεδο ΠΑΟΚ)*
	1ε	ΠΛΓΧ	Πληροφόρηση για Γήπεδο Χαριλάου	*Ανάπλαση χώρου Γηπέδου Χαριλάου (μετεγκατάσταση γηπέδου)*
	1στ	ΠΛΣΚ	Πληροφόρηση για Στρατόπεδο Καρατάσιου	*Ανάπλαση πρώην Στρατοπέδου Καρατάσιου*
	1ζ	ΠΛΣΜΕ	Πληροφόρηση για Στρατόπεδο Μεγάλου Αλεξάνδρου	*Ανάπλαση πρώην Στρατοπέδου Μεγάλου Αλεξάνδρου (Αμπελόκηποι)*
	1η	ΠΛΣΚΟ	Πληροφόρηση για Στρατόπεδο Κόδρα	*Ανάπλαση πρώην Στρατοπέδου Κόδρα (Καλαμαριά)*
	1θ	ΠΛΜΑ	Πληροφόρηση για Μύλους Αλλατίνη	*Ανάπλαση Μύλων Αλλατίνη (Νέα Ελβετία)*
	1ι	ΠΛΤΠ	Πληροφόρηση για Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec	*Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec (Δήμος Θερμαϊκού)*
	1ια	ΠΛΖΜ	Πληροφόρηση για Παράκτια Ζώνη Μενεμένης	*Παράκτια Ζώνη Μενεμένης*
2	**ΠΣ**		**Πρόθεση Συμμετοχής**	*Σε τι βαθμό θα θέλατε να συμμετέχουν οι πολίτες στα Έργα Ανάπλασης της πόλης;*
3	**ΠΣi**		**Πρόθεση Συμμετοχής στα Έργα**	*Σε τι βαθμό θα επιθυμούσατε να συμμετέχετε στα ακόλουθα Έργα Ανάπλασης;*
	3α	ΠΣΔΕΘ	Επιθυμία Συμμετοχής Ανάπλαση ΔΕΘ	*Ανάπλαση ΔΕΘ*
	3β	ΠΣΠΜ	Επιθυμία Συμμετοχής Παραλιακό Μέτωπο	*Ανάπλαση Παραλιακού Μετώπου*
	3γ	ΠΣΣΠΜ	Επιθυμία Συμμετοχής Στρατόπεδο Παύλου Μελά	*Ανάπλαση πρώην Στρατοπέδου Παύλου Μελά*
	3δ	ΠΣΑΤ	Επιθυμία Συμμετοχής Αλάνα Τούμπας	*Ανάπλαση Αλάνα Τούμπας (Νέο Γήπεδο ΠΑΟΚ)*
	3ε	ΠΣΓΧ	Επιθυμία Συμμετοχής Γήπεδο Χαριλάου	*Ανάπλαση χώρου Γηπέδου Χαριλάου (μετεγκατάσταση γηπέδου)*
	3στ	ΠΣΣΚ	Επιθυμία Συμμετοχής Στρατόπεδο Καρατάσιου	*Ανάπλαση πρώην Στρατοπέδου Καρατάσιου*

	3ζ	ΠΣΣΜΕ	Επιθυμία Συμμετοχής Στρατόπεδο Μεγάλου Αλεξάνδρου	*Ανάπλαση πρώην Στρατοπέδου Μεγάλου Αλεξάνδρου (Αμπελόκηποι)*
	3η	ΠΣΣΚΟ	Επιθυμία Συμμετοχής Στρατόπεδο Κόδρα	*Ανάπλαση πρώην Στρατοπέδου Κόδρα (Καλαμαριά)*
	3θ	ΠΣΜΑ	Επιθυμία Συμμετοχής Μύλους Αλλατίνη	*Ανάπλαση Μύλων Αλλατίνη (Νέα Ελβετία)*
	3ι	ΠΣΤΠ	Επιθυμία Συμμετοχής Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec	*Τεχνολογικό Πάρκο ThessIntec (Δήμος Θερμαϊκού)*
	3ια	ΠΣΖΜ	Επιθυμία Συμμετοχής Παράκτια Ζώνη Μενεμένης	*Παράκτια Ζώνη Μενεμένης*
Δημογραφικά				
4	**ΔΚ**		**Δήμος Κατοικίας**	*Σε ποιον Δήμο κατοικείτε;*
5	**ΧΔ**		**Χρόνια διαμονής στην περιοχή**	*Πόσο καιρό ζείτε στον Δήμο σας;*
6	**Η**		**Ηλικία**	*Ποια είναι η ηλικία σας;*
7	**ΕΕ**		**Επίπεδο Εκπαίδευσης**	*Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσής σας;*
8	**ΕΠ**		**Επάγγελμα**	*Ποιο είναι το επάγγελμά σας;*
9	**Φ**		**Φύλο**	*Ποιο είναι το φύλο σας;*
10	**ΕΙΣ**		**Εισόδημα**	*Ποιο είναι το ετήσιο οικογενειακό σας εισόδημα;*

Ποζουκίδου Γεωργία
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
email: gpozoukid@plandevel.auth.gr

Σαλεπάκη Ασημένια
Ερευνήτρια
Ινστιτούτο Επιχειρηματικών και Εκθεσιακών Ερευνών και Ανάπτυξης
email: asimenia.salepaki@gmail.com

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Νίκος Τριανταφυλλόπουλος

Αναστασία Τασοπούλου

Νικόλαος Γαβανάς

Απόστολος Λαγαρίας

Σπύρος Νιαβής

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Ελένη Ανδρικοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πασχάλης Αρβανιτίδης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παναγιώτης Αρτελάρης – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Σοφία Αυγερινού-Κολώνια – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Αθηνά Βιτοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γιώργος Βλόντζος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Νικολός Βογιαζίδης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γεωργία Γεμενετζή – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ηλίας Γεωργαντάς – Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αθηνά Γιαννακού – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σπύρος Γκολφινόπουλος – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Άσπα Γοσποδίνη – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δημήτρης Γούσιος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παύλος-Μαρίνος Δελλαδέτσιμας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Αλέξης Δέφνερ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δέσποινα Διμέλλη – Πολυτεχνείο Κρήτης

Ασπασία Ευθυμιάδου – Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός «Δήμητρα»

Μιχάλης Ζουμπουλάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ελισάβετ Θωίδου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γιώργος Κανδύλης – Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Νικόλαος-Γεώργιος Καραχάλης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κώστας Καρτάλης – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Γρηγόρης Καυκαλάς – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ειρήνη Κλαμπατσέα – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Χάρης Κοκκώσης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παναγιώτης Κοσμόπουλος – Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Βύρων Κοτζαμάνης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Χρήστος Κουσιδώνης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αλέξανδρος-Φαίδων Λαγόπουλος – Ακαδημία Αθηνών & Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κώστας Λαλένης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λόης Λαμπριανίδης – Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Λίλα Λεοντίδου – Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Παύλος Λουκάκης – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Θωμάς Μαλούτας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Δημήτρης Μέλισσας – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Αγγελική Μενεγάκη – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Θεόδωρος Μεταξάς – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Κώστας Μπαγινέτας – Αποκεντρωμένη Διοίκηση Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδος

Νίκος Μπάτης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ηλίας Μπεριάτος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Κώστας Μωραΐτης – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Σπύρος Νιαβής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μαρί-Νοέλ Ντυκέν – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δημήτρης Οικονόμου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Απόστολος Παπαγιαννάκης – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κωνσταντίνος Περάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γιώργος Πετράκος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μάγδα Πιτσιάβα-Λατινοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σεραφείμ Πολύζος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αντώνης Ροβολής – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Νίκος Σαμαράς – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Άρης Σαπουνάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Κώστας Σερράος – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Παντολέων (Παντελής) Σκάγιαννης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σοφία Σκορδίλη – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Νίκος Σουλιώτης – Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Δημήτρης Σταθάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αναστασία Τασοπούλου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πάρις Τσάρτας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Γιώργος Τσιλιμίγκας – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δημήτρης Τσιώτας – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Δημήτρης Φουτάκης – Διεθνές Πανεπιστήμιο

Γιώργος Φωτόπουλος – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Μάριος Χαϊνταρλής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Όλγα Χριστοπούλου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μανώλης Χριστοφάκης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γιάννης Ψυχάρης – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Περιεχόμενα

ΤΕΥΧΟΣ 43 ΈΤΟΣ 2026
ISSUE YEAR

Καυκαλάς Γρηγόρης, Πιτσιάβα-Λατινοπούλου Μάγδα **6**
Συνεξέλιξη αστικής ανάπτυξης και κινητικότητας: δύστροπα προβλήματα και διδάγματα από τη Θεσσαλονίκη

Ποζουκίδου Γεωργία, Σαλεπάκη Ασημένια **33**
Πρόθεση συμμετοχής πολιτών σε έργα αστικής ανάπλασης. Η περίπτωση του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης

Παπαθανασίου Μαρίνα, Ασπρογέρακας Ευάγγελος **59**
Οι προοπτικές πολλαπλής χρήσης του θαλάσσιου χώρου μέσα από την ευρωπαϊκή ερευνητική εμπειρία

Ανδρικοπούλου Ελένη, Γιαννακού Αθηνά, Καυκαλάς Γρηγόρης, Πιτσιάβα – Λατινοπούλου Μάγδα **83**
Εξελικτικός στρατηγικός σχεδιασμός: ενιαία θεώρηση αστικής ανάπτυξης και κινητικότητας με αναφορά στη Μητροπολιτική Περιοχή Θεσσαλονίκης

Ευτυχιάδου Ουρανία, Ασπρογέρακας Ευάγγελος **103**
Διαχρονική διερεύνηση των θεσμικών διαστάσεων της αυθαίρετης δόμησης στην Ελλάδα

Γουργιώτης Ανέστης, Γεμενετζή Γεωργία **127**
Επανεξετάζοντας τον χωρικό σχεδιασμό μέσα από την ευρωπαϊκή και ελληνική εμπειρία: από την Διακήρυξη των Δελφών στην «Πυξίδα» του Χωρικού Σχεδιασμού

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Καυκαλάς Γρηγόρης **151**
Anastasia Panori (2024). Digitally Disrupted Space: Proximity and New Development Opportunities for Regions and Cities. Routledge, pages 229

ISSN: 1109-5008
e-ISSN: 2944 – 9847
https://journals.lib.uth.gr/index.php/aeihoros/inde